№ 281 ՇԱԲԱԹ, 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ

1909

ԵՐԵՍՈՒՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ № 281

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆօն № 228.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1910 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(38-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը՝ 9 ր., 9 ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., 7 և 6 ամսվանը՝ 6 ր., 5 ամսվանը՝ 5 ր., 4 ամսվանը՝ 4 ր., 3 ամսվանը՝ 3 ր., 1 ամսվանը՝ 80 կ. և 20 կ. պօստի ծախք։

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դօլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ։

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և միևնոյն ժամանակ 40 կ. նամակադրոշմ։

Ի նկատի ունենալով, որ ուշ բաժանորդագրվելու պատճառով ստեղծվում են մի շարք տեխնիքական անյարմարութիւններ, որոնք զրկում են խմբագրութեանը հնարաւորութիւնից յունվարի 1-ից կանոնաւորապէս թերթն ուղարկել բաժանորդներին, ուստի խնդրվում է բաժանորդ գրվել ցանկացողներին վաղօրօք դիմել՝ գրելով հասցէները պարզ և ճշգրիտ։ Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադր. բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով։

Մեր հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Շահնազար Իվանովիչ Աթարբէգեանցը և իր որդիքը՝ Յովհաննէս, Արշակ, Լևոն, Տիգրան, Նունէ Նազարեան Մամիկոնեանցը, Զմրուխտ Նազարեան Ղայթմազեանցը, Աղէքսանդր Արտեմեվիչ Մամիկոնեանցը և Գէորգ Իվանովիչ Ղայթմազեանցը սրտի կսկիծով յայտնում են ազգականներին, բարեկամներին և ծանօթներին, առաջինը իր անմոռանալի ամուսնու, երկրորդները իրանց սիրելի մօր, իսկ վերջին երկուսը իրանց քրոջ՝

Սօֆիա Յովակիմեան ԱԹԱՐԲԷԳԵԱՆՑԻ

մահը։ Ամբիծքը դեկտեմբերի 19-ին, շաբաթ օր, երեկոյեան ժամը 6-ին։ Յուղարկաւորութիւնը կիրակի, դեկտեմբերի 20-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, սեփական տնից (Сіонскій пер. № 9) դէպի Նորաշէնի ս. Աստուածածնի եկեղեցին և այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը։

1363. 1—1

Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան Խորհուրդը հրաւիրում է պ. պ. անդամներին ընկերութեան

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ,

որը կայանալու է կիրակի, դեկտեմբերի 20-ին, ցերեկվա ժամը 11-ին Ընկերութեան գաhլիճում—Աբաս-Աբադեան հրապարակ, սեփ. տ. № 7. (Абасъ-Абадская пл. с. д. № 7)։

Զբաղմունքի առարկաներն են.

1) Կենտրոնի և ճիւղերի 1910 թ. նախահաշիւների քննութիւնը և հաստատումը։
2) Զեկուցումն Ա. Պօղոսեանի նուիրաբերած գումարի։
3) Առաջարկութիւն Ա. Պօղոսեանին ընտրել Ընկ. պատւաւոր անդամ։

(աո.) 1357. 1—1

Առաջիկայ 1910 թ. յունվարից

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԵԼՈՒ Է

ԱՄՍԱԳԻՐ „ԱՐՕՐ“ ԱՄՍԱԳԻՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ-ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Ամսագիրը լինելու է անկուսակցական, բայց անպայման առաջադիմական ուղղութեամբ և իր էջերը լայն բացելու է բոլոր այն ձեռնհաս անձանց առաջ, որոնց սրտին մօտ է ընդհանրապէս գեղարուեստական գրականութեան և գիտութեան զարգացումը և մասնաւորապէս հայ գրականութեան և բանասիրութեան զարգացումը ու գիտութիւնների ժողովրդականացումը հայ ժողովրդի մէջ։

Այդ նպատակով ամսագրին մասնակցելու հրաւիրվելու են բոլոր հայ գրական ոյժերը, առանց խարութեան և քաղաքական ու սօցիալական հայեացքների տարբերութեան, ինչպէս և այն օտարազգի գրողները և գիտնականները, որոնք հետաքրքրվում և պարապում են հայկական բանասիրութեամբ և գրականութեամբ։

«ԱՐՕՐԸ» հրատարակվելու է հետևեալ ծրագրով.

I. Բելլետրիստիկա — վէպեր, վէպիկներ, պատմուածներ — ինքնուրոյն և թարգմանական։
II. Հիմնական յօդուածներ քաղաքական, քաղաքատնտեսական, գրականական և գիտական հարցերի մասին։
III. Գրականական ընդհանուր տեսութիւններ։
IV. Գիտական տեսութիւն։
V. Հայկական, ռուսական և օտարազգի մատենագրութիւն, գրախօսութիւն և քննադատութիւն։
VI. Արևելագիտութիւն (կովկասագիտութիւն, հայագիտութիւն, վրացագիտութիւն)։
VII. Թատրոն և երաժշտութիւն։

«Արօրը» բաղկացած է լինելու 8—10 տպագրական թերթից (նարօրից)։

«Արօրի» բաժանորդագինն է տարեկան 6 րուբլի, իսկ «Մշակ» լրագրի ՏԱՐԵԿԱՆ բաժանորդների համար՝ Թիֆլիսում—3 րուբ., Թիֆլիսից դուրս 4 րուբ.։ Արտասահման՝ 20 ֆր., իսկ «Մշակի» տարեկան բաժանորդների համար՝ 13 ֆրանկ։

Ծանօթ.—«Մշակի» այն բաժանորդները (Ռուսաստանում), որոնք «Մշակի» տարեկան բաժանորդագին 10 ր. հետ կուղարկեն և 4 րուբլի, ուրեմն միասին 14 րուբլի (միայն Թիֆլիսում 13 րուբ.), կը ստանան և «Արօր» ամսագիրը։

«ԱՐՕՐԻ» խմբագրական կազմը բաղկացած է հետևեալ անձերից. Հ. Առաքելեան (խմբագիր-հրատարակիչ), Ստեփան Մալխասեան, Ռուբէն Խանազատեան, Արամ Նազաբէթեան, Արշալոյս Մխիթարեան (որ և քարտուղար) Պետրոս Զաքարեան։ Աշխատակիցների ցուցակը կը հրատարակվի յետոյ։

«Արօրի» գրասենեակը ժամանակաւորապէս զետեղված է «Մշակի» խմբագրութեան մէջ, ուստի բոլոր դիմումները թէ բաժանորդագրութեամբ և թէ այլ գործերով պէտք է ուղղվեն այս հասցէով.

Тифлисъ, въ контору газ. „Мшакъ“. Для передачи редакціи „АРОРЪ“.
Tiflis, Rédaction du journal „Mschak“, pour „Aror“.
Թիֆլիս, գրասենեակ «Մշակի», յանձնել «ԱՐՕՐԻՆ»։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

(Հ. Հ.) (աո.) 1288. 0—6

Յօգուտ Թիֆլիսի Հայ Գիւղատն. եւ Տնայնագործական Ընկերութեան

Շաբաթ, 26 դեկտեմբերի

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

կը կայանայ

ՄԵԾ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

հետևեալ ծրագրով

I Երկու սեռի մանուկների համերգ։
II Թատրոն սինեմատօգրաֆ՝ մանկական ռեպերտուարով։
III Պլաստիքական մարմնամարզութիւն՝ յատուկ հագուստներով։
IV Մանկական խաղեր՝ երգերով։

Վիճակախաղ՝ հասակաւորների համար, երաժշտութիւն, ծաղիկներ, մանկական շքեղ գնացք, բուֆէտ, ծաղիկներ և զինւորական երաժշտութիւն։

Տոմսակները թէ հասակաւորների և թէ երեխաների համար 1 ր. 10 կ.։

Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 6-ին։

(Հ. Կ. Ե. Հ.) (աո.) 1365. 6—1

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ

Երկուշաբթի, դեկտեմբերի 21-ին

Հայ Դերասանական Ընկերակցութիւնը

Յօգուտ «ԼՈՅՍ» Ընկերութեան

կը ներկայացնէ

ՔԻՆ

կամ

Հանճար և անառակութիւն

Դրամա 5 գործ. հեղ. Ալ. Դիւմայի։

Մասնակցում է ամբողջ խումբը։

Տեղերի գինը բարձրացված է։

Սկիզբն ուղիղ ժամը 8-ին։

Ռեժիսսեօր՝ տ. ՄԱՅՈՒՐԵԱՆ

(Հ. Կ.) (աո.) 1360. 2—1

Թիֆլիսի Ժողովարան

Այսօր, շաբաթ, դեկտեմբերի 19-ին

տեղի կունենայ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Երեկոյթին կը նուագեն սազանդարներ։ Հիւրերը՝ պ. պ. անդամների առաջարկութեամբ՝ վճարում են մուտքի համար. տղամարդիկ—1 ր., կանայք—50 կ.։

(աո.) 1361. 1—1

ՅԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

I

Դուք յիշում էք, որ Գոլիցինի օրով որոնում էին կովկասեան աւազակութիւնների և գողութիւնների պատճառները։

Անվում էին զանազան ենթադրութիւններ։

Մէկը վերագրում էր այդ բացասական երևոյթները լեռնական ժողովրդի հակումներին, միւսը՝ Թափառականների գոյութեանը, երրորդը՝ մահմեդական կրօն դաւանող Թուրքական, քիւրդական տարրին և այլն։

Եղաւ նաև մի օտարոտի մեղադրանք, որ զարմանք և զայրոյթ պատճառեց հասարակութեան։

Դա այն էր, թէ այդ աւազակութեան պատճառը կամ աւիթ տուողը հայն է։

Այդպիսի մեղադրանք լսվեց ռուսական մամուլի աջամոլ շրջանից և ի հարկէ ճանաչվեց իբրև զզուելի մի զրպարտութիւն։

Եւ անշուշտ, նա զրպարտութիւն էր։

Այն օրերից շատ քիչ ժամանակ է անցել։ Բայց մենք ստիպված ենք նոյն խնդրի և նոյն երևոյթի մասին բոլորովին ուրիշ վկայութիւններ արձանագրել—տխուր փաստեր, անարգ դրդումների յանցաւոր հակումներ։

Ծանր է խոստովանել. բայց մեր իրականութիւնը մռայլ պատկեր է հանդէս բերում մեր առաջ։

Լսեցէք այն գանգատները, որոնք գալիս են մեր ժողովրդական խաւերից։

— Երբէք այնքան գողութիւններ չեն եղել մեր գիւղերում, ինչպէս այժմ,—գանգատվում են բազմաթիւ տեղերից։

— Երբէք այնքան խախուտ չեն եղել մարդու կեանքի, սեփականութեան և հասարակական պարտականութիւնների կատարման խնդիրները, ինչպէս վերջին ժամանակներում։

Մարդ սպանելը, որ առաջ մի վերին աստիճանի հազւագիւտ երևոյթ էր հայերի մէջ, դարձաւ կարծես սովորական եղելութիւն։

Տուն կողոպտելը, անասուններ գողանալը, դէզեր կրակ տալը, ամեն տեսակ զրկանքներ առաջացնելը, որոնք վաղեմի օրերում միայն բացառութիւններ էին, դարձան սովորական իրողութիւններ։

Եւ այժմ այլ ևս ոչ ոքի չեն զարմացնում ոստիկանական ամենօրեայ արձանագրութիւնները, թէ հայը մասնակցութիւն է ունեցել սպանութիւնների, աւազակութիւնների, կողոպուտների, կեղծումների և շատ ուրիշ յանցագործութիւնների մէջ։

Այժմ, եթէ գտնվեն մարդիկ, որոնք կրկնեն հին «զրպարտաբնոյթ» կարծիքները, այլ ևս չեն առաջացնի այն զայրոյթը, որ մի քանի տարի սրանից առաջ նրանք ազդեցին մեր հասարակութեանը։

Այո, մենք ընտելացանք մի սոսկալի դրութեան։

Մենք ընտելացանք հայի յանցագործութեան բազմաձևիղ արտայայտութիւններին։

Աննախանձելի ընտելացում էր։ Զափազանց աննախանձելի։

Բայց դա իրողութիւն է։

Եւ մենք ստիպված ենք նրան արձանագրել, ինչպէս որ նա կայ։

Ա. Քալանթար

ՄԵԾ ԻՇԽԱՆԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կ. Պօլիս, 17 դեկտեմբերի

Բօսֆորի մուտքի մօտ «Բօգատիր» կրէյսերին դիմաւորեցին «Պէքի-Շէվքէթ» կրէյսերը և նրան միացած ուղեկցող նաւերը։ Առաւօտեան 8 ժամին եկաւ «Բօգատիր» նաւը և խարիսխ գցեց մի փոքր բարձր սուլթանական Դոլմա-Բաղչէի պալատից։ Իսկոյն մարտանաւով ժամանեց օբէր-կամէրհէր Ջիւֆտի-բէյը՝ սուլթանի անունից ողջունելու Մեծ Իշխան Նիկոլայ Միխայլօվիչին և ցաւակցութիւն յայտնելու համար։ Ուղեկցող «Պէքի-Շէվքէթ», «Զապորօժէց» և «Կոլխիդա» նաւերը խարիսխ գցեցին «Բօգատիրի» կիլօվատերի վրա։ Բոլոր դրօշակները ամրութիւնների, թիւրքական նաւերի և օտար պահականաւերի վրա խոնարհեցված են։ «Բօգատիր» կրէյսերի վրա առաւօտեան 10 ժամին հոգեհանգիստ կայացաւ ներկայութեամբ Մեծ Իշխան Նիկոլայ Միխայլօվիչի, շքախմբի, ռուսաց դեսպան Զարիկօվի, դեսպանութեան պաշտօնեաների, ռուսական գաղութի ներկայացուցիչների, կրէյսերի օֆիցերների և կօմանդայի։ Հանգուցեալ Մեծ Իշխանի մարմինը մետաղեայ դագաղի մէջ սպիտակ ծածկոյթի տակ դրված է վեց դիւյմանոց թնդանօթի կառեմատի վրա սև և սպիտակ կտորի մէջ տրօպիքական բոյսերով և ծաղիկներով։ Առաւօտեան 11 ժամին «Բօգատիր» նաւը, ուղեկցված ուրիշ նաւերով, դուրս եկաւ Սև ծով։ Դեսպանը ուղեկցում է հանգուցեալի մարմնին «Զապորօժէցի» վրա։ Բօսֆորից դուրս գալու ժամանակ ամրութիւններից թնդանօթներ արձակեցին 21 անգամ։ (Հ. Գ.)

Կ. Պօլիս, 17 դեկտեմբերի

«Բօգատիր» կրէյսերի դուրս գալու ժամանակ ափերի վրա շարքով կանգնած զօրքերը զինւորական պատիւներ էին տալիս։ «Բօգատիր» կրէյսերին կէսօրից յետոյ ժամը 2-ին դիմաւորեցին «Կագուլ» և «Պամեատ Մէրկուրիա», որոնք նրա հետ միասին ճանապարհ ընկան Սեվաստօպօլի ուղղութեամբ։ Դեսպանը «Զապորօժէց» նաւով վերադարձաւ Կ. Պօլիս։ (Հ. Գ.)

Վիէննա, 17 դեկտեմբերի

Ֆրանց-Յովսէփ կայսրի ներկայացուցիչը Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչի թաղմանը կը լինի էրցհէրցոգ Ֆրիդրիխ։ 23-րդ հետևակ գնդի պատգամաւորութիւնը, որի շէֆն էր հանգուցեալ Մեծ Իշխանը, կը գտնվի էրցհէրցոգի շքախմբում։ (Հ. Գ.)

Սեվաստօպօլ, 17 դեկտեմբերի

Ժամանեցին պատգամաւորութիւններ զանազան զինւորական մասերից Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչի մարմնին դիմաւորելու և դագաղի վրա պսակներ դնելու համար։ (Հ. Գ.)

Պետերբուրգ, 17 դեկտեմբերի

Ի Տէր հանգուցեալ Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչի թաղման օրը կը ժամանեն աւստրիական էրցհերցոգ Ֆրիդրիխը, Մեծ Իշխանուհի Անաստասիա Միխայլօվնան, այրի Մեծ Իշխանուհի Մեքլենբուրգ-Շվերինը, գահաժառանգ Խրիստիանը և դանիական իշխանուհի Ալեքսանդրան և այլ իշխաններ։ Բոլոր բարձր հիւրերի համար պատրաստված են օթեաններ Ձմերային պալատում։ (Հ. Գ.)

Բերլին, 17 դեկտեմբերի

Պրինց Ֆրիդրիխ-Լէօպօլդի հիւանդութեան պատճառով, կայսր յանձնեց պրինց Հենրիխին ներկայ լինել իբրև իր ներկայացուցիչ Մեծ Իշխանի թաղման։ (Հ. Գ.)

Սօֆիա, 17 դեկտեմբերի

Կէսօրին, ռուսաց դեսպանատան մատուռում, կայացաւ հանդիսեան ժամասացութիւն Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչի համար։ Ներկայ էին գահաժառանգ Բօրիսը, արքայական զոյգը, մինիստրներ, դիպլօմատներ։ (Հ. Գ.)

Կանն, 17 դեկտեմբերի

Պետերբուրգ մեկնեցին Մեծ Իշխան Միխայիլ Միխայլօվիչը և Մեծ Իշխանուհի Անաստասիա Միխայլօվնան։ (Հ. Գ.)

Թիֆլիսի արհեստաւորաց ընկերութեան կողմից՝ Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչի թաղմանը ներկայ լինելու՝ ընտրվեց Սերոբեանը, որը այս օրերս կը մեկնէ Պետերբուրգ։ Նա ընկերութեան կողմից արծաթէ պսակ է դնելու Մեծ Իշխանի դագաղի վրա։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լիվադիա, 17 դեկտեմբերի

Կայսերական Պալատի մինիստրի հեռագիրը. «Նոցին Մեծութիւններ Թագաւոր Կայսրը և Թագուհի Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդորօվնան Թագաժառանգ Ցեսարեվիչ Մեծ Իշխան Ալէքսէյ Նիկօլայեվիչի և Օգոստափառ Դուստրների հետ դեկտեմբերի 16-ին բարեհաճեցին ճանապարհ ընկնել Լիվադիայից կայսերական «Շտանդարտ» զբօսանաւով։ Նոցին Մեծութիւնների անցնելու ժամանակ Լիվադիայում կանգնած էին Եալտայի գարնիզօնի զօրքերը։ Ուրայի բացականչութիւնների ուղեկցութեամբ Նոցին Մեծութիւնները գնացին Եալտա քաղաքը, ուր Նոցին Մեծութիւնների անցնումը ոգևորութեամբ ողջունվեց ազգաբնակութիւնից, և անցան «Շտանդարտ» զբօսանաւը։ Պավիլիօնում գտնվում էին քաղաքի բարձր զինւորական և քաղաքացիական իշխանաւոր անձինք, նահանգապետը, գլխաւոր հրամանատարը, ազնուականութեան նահանգական

և գաւառական պարագլուխները: Անցնելով ներկայ եղողների միջից և հրաժեշտ տալով նրանց, Նոյնն Մեծութիւնները Օգոստափառ Երեխաների հետ շքախմբի ուղեկցութեամբ անցան գրօսանաւը: (Հ. Գ.)

Սեվաստոպոլ, 17 դեկտեմբերի

Ժամը $1\frac{1}{2}$-ին «Շտանդարտ» գրօսանաւով, հետևորդների ուղեկցութեամբ, բարեհաճեցին ժամանել Նոյնն Մեծութիւնները Օգոստափառ երեխաների հետ: Ժողովուրդը, հաւաքված քաղաքային բուլվարի վրա, ողջունեց Նոյնն Մեծութիւններին ուրաներով: (Հ. Գ.)

—

Բելգրադ, 17 դեկտեմբերի

Սկուպշչինայի նախագահ Նիկօլիչը, արտաքին գործերի մինիստր Միլովանովիչը՝ կառավարութեան անունից, Նովակովիչը՝ պրօգրէսիստների կուսակցութիւնից, Պոպովիչը՝ Նարօդնիկների կուսակցութիւնից հանդիսաւոր ճառեր արտասանելուց յետոյ, սկուպշչինան ուղարկեց գլադստոնեան կոմիտէտին Լոնդոնում հետևեալ հեռագիրը. «Սերբիական ազգային սկուպշչինայի անունից խնդրում եմ ձեզ ընդունել ամենախորին յարգանքի արտայայտութիւն դէպի մեծ Գլադստոնի յիշատակը և ծառայութիւնները: Սերբիացիները յիշում են, որ մեծ ծերունին ոգևորվում էր արդարութեան ամենաազնիւ զգացմունքներով: Չը բաւականանալով դեմօկրատական բարենորոգութիւնների վերաբերեալ աշխատանքներով իր զօրեղ և երջանիկ հայրենիքում, նա օգնութեան ձեռք կարկառեց ճնշվածներին Անգլիայից դուրս, ճարտարութեամբ բորբոքելով քաղաքացիների իրաւունքներին դիպչել ուզողների դէմ, ազգութիւնների իրաւունքները խախտողների դէմ: Դա լաւագոյն յիշատակն է սերբերի համար: Այսօր սերբերը միանում են ձեզ հետ՝ պատւելու համար հանգուցեալին և յայտնելու իրանց երախտագիտութիւնը Գլադստոնի աշխատանքին»: Համարեա բոլոր լրագիրները տպում են յօդուածներ Գլադստոնի յիշատակին, փառաբանելով Նրա ծառայութիւնները բալկանեան պետութիւնների առաջ: (Հ. Գ.)

—

Սօֆիա, 17 դեկտեմբերի

Ժողով կայացաւ միջոցներ ձեռք առնելու համար՝ բարւոքելու բուլղարական ազգաբնակութեան դրութիւնը Մակեդոնիայում: Ժողովին ներկայ էին բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնների պատուիրակները, համալսարանի մի քանի պրօֆեսօրները և այլք: Հռետորները մատնացոյց արին մի շարք փաստերի վրա, որոնք կարող են ցնցել բարեկամական յարաբերութիւնները դէպի Թիւրքիան, որոնք այնքան ցանկալի են Բուլղարիայի համար: Ընդունված է որոշումն, որ ցանկալի է բուլղարական կառավարութեան միջամտութիւնը Մօնաստիրում տեղի ունեցած կալանաւորութիւնների վերաբերմամբ Ծովանովիչի սպանութեան գործի համար, նոյնպէս անհրաժեշտ է արագ և լիակատար տեղեկութիւններ հաղորդել բուլղարական հասարակական կարծիքին, մանաւանդ մամուլի միջոցով, Թիւրք իշխանութիւնների ոչ այնքան բարեկամական գործողութիւնների մասին բուլղարների վերաբերմամբ: (Հ. Գ.)

—

Վիէննա, 17 դեկտեմբերի

Աւագների պալատը բոլոր ընթերցանութիւնների ժամանակ ընդունեց ժամանակաւոր բիւջէտը: Բոլոր հռետորները յոյս յայտնեցին, որ պատգամաւորների ժողովի հրահանգի րէֆորմից յետոյ հնարաւոր կը լինի սահմանել համաձայնութեան հիմք մեծ կուսակցութիւնների միջև ազգային մրցութեան հարցերի վերաբերմամբ: Ապա աւագների պալատը ընդունեց առևտրական դաշնագիրը Ռումինիայի հետ, նոյնպէս օրինագիծ, որը լիազօրութիւն է տալիս կառավարութեանը կանոնաւորել առևտրական յարաբերութիւնները օտար պետութիւնների հետ: Զեկուցանող Շվէգել մատնացոյց արեց առևտրական դաշնագիրներ կապելու անհրաժեշտութեան վրա Յունաստանի, Չերնօգորիայի և Թիւրքիայի հետ: (Հ. Գ.)

—

Պարիզ, 17 դեկտեմբերի

Կլէմանսօ յայտնեց, որ դուրս է գալիս արմատական և սօցիալիստական կուսակցութիւններից, որովհետև այդ կուսակցութիւնների գործադիր կոմիտէտը թոյլ է տուել միջամտել յօգուտ սօցիալիստների քաղաքային ընտրութիւնների ժամանակ: Կոմիտէտը որոշեց միջոցներ ձեռք առնել դրդելու Կլէմանսօյին յետ վերցնել վճիռը: (Հ. Գ.)

—

Պարիզ, 17 դեկտեմբերի

Սենատը ընդունեց պատգամաւորների ժողովի քուէարկած օրինագիծը, որ լիազօրութիւն է տալիս Պարիզ քաղաքին 900 միլիօն ֆրանկի փոխառութիւն կապել:

Միջպարլամենտեան դաշնակցութեան ֆրանսիական խումբը որոշեց ընդունել դաշնակցութեան դումայական խմբի հրաւէրը ճաշին Պետերբուրգում 1910 թւի փետրվարին: (Հ. Գ.)

—

Պ ե տ ե ր բ ու ր գ.—Կովկասի Փոխարքայի ներկայացուցչի պաշտօնը մինիստրների խորհրդում, լուրերի համաձայն, վերացվելու է:

Խօսում են առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստր Տիմաշէվի հրաժարականի մասին, որ մի ամիս առաջ փոխարինեց Տիմիրեազէվին: («Б.»)

—

Պետերբուրգ, 17 դեկտեմբերի

Կառավարութեան ձեռքի տակ եղած անժխտելի փաստերից երևում է, որ ոչ գնդապետ Կարպօվը, ոչ նրա մարդասպանը, որ իրան անուանեց Վօսկրէսէնսկի, պօլտաւեան հանդէսների ժամանակ ներկայ չեն եղել և Թագաւոր Կայսրի պահակախմբին ոչ մի կերպ չեն մասնակցել: Գնդապետ Կարպօվը այդ ժամանակ Պետերբուրգումն էր, իսկ Վօսկրէսէնսկի անուանվածը՝ արտասահմանում:

Ինչ վերաբերում է Աստրախանսկայա փողոցի պայթումին, պէտք է հաստատված համարել, որ չարագործը վաղօրօք միացրած է ունեցել էլեքտրաթելերը դրսի դրան զանգի հետ ընդունարանի մէջտեղում և պատից թելերը տարած է եղել գորգի տակով միացրած մինչև նոյն գորգի տակ բազկաթոռի առաջ սեղանի մօտ դրված դժոխային մեքենային: Վերջինս լցված էր եղել պայթուցիկ նիւթով: (Հ. Գ.)

—

Բագու, 17 դեկտեմբերի

Եկաւ և դիտեց նաւթահանքները Կովկասի Փոխարքայի օգնական սենատոր Վատացին: (Հ. Գ.)

—

Հէլսինգֆօրս, 17 դեկտեմբերի

Տամէրֆօրս երկաթուղային կայարանում կոտրվեց Հէլսինգֆօրսից Դանսօն ֆիրմայի ուղարկած զէնքերի արկղը. այս դէպքը պարզեց, որ մեծ քանակութեամբ ատրճանակներ և փամփուշտներ է մուծված Ֆինլանդիա: Հէլսինգֆօրսում գրաւվեցին 10000 մարկի զէնք և փամփուշտ: Ուրիշ քաղաքներում ևս գրաւված է զէնքերի մեծ քանակութիւն: (Հ. Գ.)

—

Բուդապեշտ, 17 դեկտեմբերի

Լուկաչը վերստին ընդունվեց կայսրից: Ունկնդրութիւնից յետոյ նա հաղորդեց մամուլի ներկայացուցիչներին, որ նրա դրութիւնը, իբրև գահից նշանակված մինիստր-նախագահի, չէ փոխվել, սակայն Իւստի հետ կաբինէտ կազմելու կօմբինացիան չաջողվեց: Լուկաչը մտաւ բանակցութեան միւս կուսակցութիւնների հետ: Ասում են, որ Իւստը հիմնական պայման իր մասնակցութիւնը կաբինէտի կազմումին մէջ դրել է կայսրի պրինցիպիական համաձայնութիւնը Ունգարիայի մաքսային և բանկային աւտօնօմիայի մասին, որ կայսրը մերժել է: (Հ. Գ.)

—

Բուդապեշտ, 17 դեկտեմբերի

Վիէննայում Կայսրն ընդունեց Լուկաչին և Իւստին, որոնք յայտնեցին, որ խոշոր տարաձայնութիւնների պատճառով կաբինէտ կազմելու բանակցութիւնները լիակատար անաջողութեան մատնվեցին: (Հ. Գ.)

—

Ալկասէմաս, 17 դեկտեմբերի

Երէկ մարօկկօցիները ուժեղ կրակ բացին քաղաքի վրա, սակայն ոչ մի վնաս պատճառել չը կարողացան: (Հ. Գ.)

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Կ. Պօլիս, 16 դեկտեմբերի

Շատ հրաւիրվածների ներկայութեամբ կայացաւ շարժական ցուցահանդէսի հանդիսաւոր բացումը: Ընդհանուր հիւպատոս Պանաֆիդին ողջոյնի ճառ արտասանեց. Նրան պատասխանեց Մօլչանօվ: Դրանից յետոյ Թոյլատրվեցին այցելուները ցուցահանդէս: (Հ. Գ.)

Կ. Պօլիս, 17 դեկտեմբերի

Ռուսական արտաքին առևտրի համար բանկի բաժանմունքի սարքած նախաճաշին Տիմիրեազէվ ճառ արտասանեց, որի մէջ մատնացոյց արեց տեղական դեսպանի և ընդհանուր հիւպատոսի գործունեայ աջակցութեան վրա շարժական ցուցահանդէսի գործին, որ սկիզբ դրեց Ռուսաստանի իսկական առևտրական մերձաւորութեանը Մերձաւոր Արևելքի հետ, և առաջարկեց Չարիկովի կենացը: Կենացը ընդունվեց ոգևորված հաւանութեամբ: Ապա առաջարկվեցին ընդհանուր հիւպատոսի, Տիմիրեազէվի, ցուցահանդէսը սարքողների, ռուսաց նաւագնացութեան ընկերութեան, արդիւնաբերական ֆիրմաների, ռուսական արտաքին առևտրի բանկի, որ միջնորդ է հանդիսանում ռուս վաճառականների մերձեցման գործում, կենացները: Ցուցահանդէսը փայլուն աջողութիւն չունեցաւ, խոշոր առևտրական գործեր են կատարվում ածուխի, շաքարի, կաշու և մանուֆակտուրեան արդիւնքների: (Հ. Գ.)

—

Կ. Պօլիս.—Յունաստանի տենդային ծովային զինումը սաստիկ տուեց «Թանին» լրագրին ագիտացիա սկսել յօգուտ օսմանեան նաւատորմի ուժեղացման: Մի կրակոտ յօդուածով լրագիրը աղաչում է բոլոր օսմանցիներին թոյլ չը տալ, որ յունաց նաւատորմը գէթ մի օրով առաջ անցնի թիւրքական նաւատորմից:

Երիտասարդ-թիւրքերի ֆրակցիայի լիտէր Խալիլ-բէյը այցելեց մեծ վէզիրին և առաջարկեց նրան հրաժարական տալ: Խորհրդակցելուց յետոյ, կաբինէտը լիակատար կազմով հրաժարական տուեց:

Զմիւռնիայում զինուորական դատարանի դատավճռով կախաղան հանվեցին երկու յոյն: Յունաց դեսպանը այդ առիթով բուռն բողոք ուղղեց Բ. Դրան: («Б.»)

Կ. Պօլիս, 17 դեկտեմբերի

Հռոմի Թիւրքաց դեսպան երիտասարդ Թիւրք Հակկը-բէյին առաջարկված է մեծ վէզիրի պորտֆէյլը: Եթէ Հակկը-բէյը չընդունի առաջարկութիւնը, այն ժամանակ մեծ վէզիրի թեկնածուներ լինելու են սենատոր նախագահ Սաիդ փաշա և Լոնդոնի դեսպան Թէվֆիկ փաշա: Երիտասարդ-Թիւրք մինիստրները կը պահպանեն պորտֆէյլներ:

Կ. Պօլիս, 17 դեկտեմբերի

Կայացաւ առևտրի համար ռուսական բանկի բաժանմունքի բացումը և օրհնութիւնը ռուսաց ընդհանուր հիւպատոս Պանաֆիդինի, բանկի խորհրդի նախագահ Տիմիրեազէվի, դիրեկտոր Պօմէրի, ռուսաց գիւանատան անդամների և տեղական ֆինանսական աշխարհի ներկայացուցիչների ներկայութեամբ: (Հ. Գ.)

—

Կ. Պօլիս, 17 դեկտեմբերի

Հակկը-բէյը, Թիւրքաց դեսպանը Հռոմում, ընդունեց մեծ վէզիրութեան պաշտօնը և մեկնեց՝ այստեղ գալու: Մինչև նրա գալուստը կը կառավարէ նախկին կաբինէտը: Սպասվում է շէյխ-իւլ-իսլամի և երկու-երեք մինիստրների փոփոխութիւնը: «Միութիւն և Առաջադիմ.» կոմիտէտի անդամներն ամենքը կը մնան մինիստրութեան կազմի մէջ: Փոփոխութիւնն առաջ է եկել Հիլմի փաշայի և կօմիտէտի միջև եղած տարաձայնութիւնների պատճառով: Հակկը-բէյի նշանակմամբ, որ կոմիտէտական շրջաններում ժողովրդական է, հաստատվում է սերտ միութիւն կառավարութեան և պարլամենտի մեծամասնութեան միջև, որ պատկանում է կօմիտէտին. սակայն արտաքին և ներքին քաղաքականութիւնը նախկինը կը մնայ: (Հ. Գ.)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Թ ա ւ ր ի զ.—Վերադարձան Սամի խանի մօտ գնացած պատուիրակները: Սամի-խանը յայտնել է, թէ ընդունում է սահմանադրութիւնը, նոր շահին, նոր մինիստրութեանը, Ատրպատականի իշխանութեանը և խոստանում է ապահովել Ղարադաղի ճանապարհը մինչև Խալխալի լեռները: Նա, սակայն, հրաժարվում է ճանաչել զանազան «մուջահէդների» և նրանց առաջնորդների իշխանութիւնը:

Հայ պատգամաւորի ընտրութիւնը մէջլիսի համար նշանակված է դեկտ. 27-ին:

Հայ ազգաբնակութիւնը իր վերջին ժողովում որոշեց խնդրել, որպէսզի հայերին թոյլ տրվի ստանձնել վարչական պաշտօններ: («Б.»)

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՄԱՐԴՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

II*)

Լիվերպուլի միտինգում, որ կայացաւ, ինչպէս ասացինք, 1896 թ. սեպտեմբերի 26-ին, Գլադստոն արտասանեց ամբողջ երեք ժամ մի ճառ, որի մէջ նա հանդէս եկաւ ոչ թէ իբրև անգլիացի, այլ իբրև քրիստոնեայ և իբրև մարդ, իբրև ախոյեան ոտնակոխ եղած մարդկային իրաւունքների:

Դիմենք դարձեալ Գր. Ջանշեանի ժողովածուի օգնութեանը և առաջ բերենք այդ ճառի գլխաւոր կէտերը:

«Գլադստոն սկսեց իր ճառը յայտարարութեամբ, թէ նա հանդէս չէ գալիս կուսակցական պլատֆորմայով, ուստի և իր պարտքն է համարում հրաժարվել ամեն կուսակցական հաշվառութիւններից և յիշողութիւններից: «Եւ դա դժուար չի լինի ինձ համար—ասաց Գլադստոն,—որովհետև այն ցաւալի իրողութիւնները, որոնց մասին ես կամենում եմ խօսել, ներկայ կառավարութեան կողմից չեն առաջ բերված: Իմ ճառը նոյնպէս խաչակրական արշաւանք չը պէտք է լինի մահմեդականութեան դէմ, չը պէտք է լինի և դատապարտութիւն Թիւրքաց մահմեդականների: Ես ուղղակի յայտարարում եմ,—շարունակեց հռետորը,—որ եթէ նրանք, որոնց համար մենք այստեղ գումարվել ենք, լինէին ոչ-քրիստոնեաներ, այլ մուսուլմաններ, հնդիկներ, բուդդայականներ և կոնֆուցիականներ, նրանք նոյնչափ իրաւունք կունենային մեր աջակցութեան վրա.... Այն հողը, որի վրա մենք կանգնած ենք այստեղ, բրիտանական չէ, եւրոպական չէ, այլ համամարդկային»: Անցնելով ապա հայերի ջարդին Թիւրքիայում, հռետորը համոզեց ամենից առաջ ժողովին չը հաւատալ հերքման տակտիկային, որին հետևում են սուլթանը և իր մինիստրները: Գլադստոն յիշեցրեց, որ 1876 թ. Թիւրքաց կառավարութիւնը ճիշդ նոյն ձևով աշխատում էր մեղը ձգել «բուլղարական խռովարարների և ագիտատորների վրա»: Գալով ներկայ միտինգի նպատակին, հռետորը յայտնեց, որ այդ նպատակը ոչ թէ պատիժ է կամ վրէժխնդրութիւն, այլ խափանումն նոր ջարդերի, նման Հայաստանում և Կ. Պօլսում կատարվածներին: Ոչ ոք, ի հարկէ, չէ կարող փայփայել այն յոյսը, որ այդ կոտորածը այլ ևս չի կրկնվի գործերի ներկայ դրութեան մէջ: Այն տակտիկան, որին հետևում է եւրոպական դիպլօմատիան, ամենից քիչ կարող է սպանութիւնների առաջն առնել: «Մենք գիտենք,—ասաց հռետորը,—որ վեց պետութիւնների դեսպանները, երկար մտածողութիւնից յետոյ, ներկայացրին սուլթանին մի շատ սպառնալից դօկումենտ, որի մէջ նրանք յայտնում են, թէ լաւ է, որ Կ. Պօլսում կատարվող դէպքերը դադարեն (ծիծաղ): Բայց ինչու նրանք պէտք է դադարեն: Որովհետև եթէ նրանք շարունակվեն, դա կարող է վնասակար կերպով ազդել (ծիծաղ) Թիւրքաց կառավարութեան և սուլթանի վրա: Ես խնդրում եմ ձեզ դնել ձեզ այդ սպանութիւնների հեղինակի դրութեան մէջ, ով և լինէր նա: Էլ դրանից աւելի լաւ ինչ կարելի է ցանկանալ, որ դուք սահմանափակվէիք թղթային պատերազմով»: Գլադստոնի կարծիքով, եւրոպական կօնցերտը մինչև այսօր առհասարակ էական օգնութիւն չը կարողացաւ ցոյց տալ Թիւրքական քրիստոնեաներին, որոնք ազատագրվեցին, նոյնիսկ հակառակ նրան: Գլադստոն յիշեցրեց, որ թէ այժմեան և թէ նախորդ անգլիական կառավարութիւնները (ազատամտական և պահպանողական) այդ խնդրի մէջ գործեցին ձեռք ձեռքի տուած ուրիշ պետութիւնների հետ: «Եւ սակայն—կցեց հռետորը,—մեծ պետութիւնները խայտառակ պարտութիւն կրեցին և այսօր բրիտանական կառավարութիւնը գտնվում է այնպիսի դրութեան մէջ, որ նրան պէտք է իմանալ ազգի կամքը: Ուստի և նա առաջարկում է ժողովին մի որոշումն, որով մինիստրութիւնը հրաւիրվում է միջոցներ ձեռք առնել խափանելու անգթութիւնները Թիւրքիայում: Ապա,—վերջացրեց Գլադստոն,—Անգլիան պէտք է յայտնէ, որ նա ոչ մի շահի ակնկալութիւն չունի իր համար և տայ մեծ պետութիւններին հանդիսաւոր երաշխաւորութիւն այն մասին, որ նա կը պահէ իր այդ պարտականութիւնը: Ճիշդ է, կարծիք յայտնվեց, որ Անգլիայի այդպիսի քայլը կարող է եւրոպական պատերազմ առաջ բերել, բայց այդ կարծիքը հիմնաւոր չէ: Ես չեմ կարծում,—ասաց Գլադստոն,—որ Եւրոպան կամ պետութիւններից մինը պատերազմ սպառնայ սպանութիւնների շարունակութիւնը ապահովելու նպատակով: Իմ կարծիքով, աւելի լաւ է ենթարկվել ռիսկի, նահանջել, քան պաշտպանել գործերի ներկայ դրութիւնը, երբ մենք հանդիսանում ենք սուլթանի կողմնակիցներ»:

Միտինգը, լսելով Գլադստոնի ճառը, միաձայն կայացրեց հետևեալ որոշումը.

«Այս միտինգում ժողովականները հաւատում են, որ նորին մեծութեան մինիստրները, բոլորովին գիտակցելով այն սոսկալի դրութիւնը, որի մէջ դրված են իրանց քրիստոնեայ եղբայրները, կանեն ամեն ինչ, որ հնարաւոր է, որպէսզի նրանց ցոյց տրվի լիակատար պահպանութիւն և պաշտպանութիւն, և այս միտինգում ժողովականները հաւատացնում են մինիստրներին, որ նրանք կարող են յոյս դնել Լիվերպուլի քաղաքացիների իսկական աջակցութեան վրա բոլոր այն միջոցների վերաբերմամբ, որ, նրանց կարծիքով, անհրաժեշտ կը լինի ձեռք առնել այդ նպատակին հասնելու համար»:

Աւաղ, Գլադստոնի այնքան հզօր ձայնը, որ թնդաց իբրև մարդկային անկաշառ և անողոք խղճմտանքի ձայն, դարձեալ մնաց «ձայն բարբառոյ յանապատի», շնորհիւ թէ Անգլիայի և թէ այլ պետութիւնների անցեալ մեղքերի:

Եւ այնուամենայնիւ մի վերջին անգամ ծերունի Գլադստոնը, գերեզման մտնելուց առաջ, փորձեց իր ձայնը բարձրացնել ի պաշտպանութիւն ամենքից լքված հայերի, 1897 թ. յունվարին Հօվարդէնի իր ամրոցում, ընտանեկան մի տօնի ժամանակ: «Մենք թէև կարողացանք,—ասաց նա, տխուր ձայնով,—վառել մեր երկրի մարդկանց սրտերը, բայց չը կարողացանք ներգործել եւրոպական վեց մեծ պետութիւնների վրա այնպէս, ինչպէս մենք կը ցանկանայինք: Ես արդէն մեծ երազումների տարիները վերապրել եմ, բայց հայ ազգի վերաբերութեամբ իմ մէջ ջերմացած է անշէջ հաւատ»:

Ճիշդ է, մեծ ծերունու յոյսերը և թափած ջանքերը հայերի ազատագրութեան համար չիրականացան, բայց հայ պատմութեան մէջ անջնջելի հետք կը թողնէ լուսաւոր դէմքը այն մարդու, որ իր ձայնը բարձրացրեց յանուն արդարութեան, պաշտպանելու վերջնական ջնջումից, ամենքից լքված մի թշուառ ազգ: Եւ եթէ, ինչպէս արդարացի նկատում է Լըրուա-Բօլիօ, այն օրից, երբ կանգուն է երկրագունդը, նա չէ տեսել նման այն սարսափների, որոնք թափվեցին հայերի գլխին 1895-ին, բայց զայրացած մարդկային արժանապատուութիւնը գէթ մի բոլէ հանգիստ է առնում այդ 90-ամեայ հսկայ ծերունու վրա, որ իր մեծ սրտով հասկացաւ տանջված հայերի աննկարագրելի վիշտը: Եւ չափազանցութիւն չէ ուրեմն, երբ Գլադստոն հռչակվում է XIX դարի մեծագոյն պետական մարդը, մի մարդ, որ «կազմում է մարդկային ցեղի զարդը և մխիթարութիւնը»:

Հեռագիրները արդէն յայտնեցին մեզ երէկ, որ Անգլիայում կատարված մեծ տօնախմբութիւնների ժամանակ ամսիս 17/29-ին, Գլադստոնի ծննդեան 100-ամեակի օրը, բուլղարական ազգը, որի ազատագրութեան մեծ ախոյեաններից մինն եղաւ Գլադստոն, յատուկ պատգամաւորութիւն ուղարկելով Լօնդօն, արծաթեայ թանգագին պսակ դրեց մեծ մարդու գերեզմանի վրա:

Հայ ժողովուրդը Թիւրքիայում, որի պաշտպանութեան համար Գլադստոն այնքան ջանքեր թափեց, անշուշտ, իր սրտի մէջ անջնջելի կերպով փորագրել է մեծ ախոյեանի անունը, որ աւանդելու է դարէ-դար իր սերունդներին. Հ. Ա.

*) Տես «Մշակ» № 279.

ՎԻԼԵԱՄ ԷՎԱՐՏ ԳԼԱԴՍՏՕՆ *)

(17 դեկտ. 1809 թ. -17 դեկտ. 1909 թ.)

Մի թեթև հայեացք ձգենք այն ժամանակվայ քաղաքական կուսակցութիւնների վրա:

Այն ժամանակ, ինչպէս և մինչև վերջերս, Անգլիայում կար երկու կուսակցութիւն՝ տօրիներ (պահպանողական) և վիգեր (ազատամիտ):

Պահպանողական կուսակցութիւնը, տօրիները, որին ամբողջ սրտով պատկանում էր Գլադստոնը, ինչպէս յայտնի է, գլխաւորապէս հողատէրերից էր բաղկացած, կամ աւելի ուղիղն ասած՝ հողատիրական տարրի արտայայտիչն էր: Կուսակցութեանը տոն տուող լորդերը և բարձր հոգևորականները յենում էին իրանց դարաւոր հզօրութիւնը, որ նսեմանալ սկսեց միայն 19-դ դարի երկրորդ կէսից, երեք գործօնների վրա. պետական եկեղեցու, ընտրողական օրէնքի և հովանաւորողական մաքսի վրա:

Մինչև XIX դարի 30-ական թւականները միայն անգլիկան եկեղեցուն պատկանողները իրաւունք ունէին մասնակցելու պարլամենտական ընտրութիւններին: Այդ սահմանափակումը արդէն ընկել էր Գլադստոնի ասպարէզ եկած ժամանակ:

Ընտրողական օրէնքը՝ բաց ձայնատւութեամբ՝ շատ սահմանափակ էր: Նա տալիս էր մեծամեծ առաւելութիւններ հողատէրերին, որոնք, կարելի է ասել, կարգադրում էին ընտրութիւնների վիճակը: Այս աննորմալ դրութիւնը մի քիչ փոխվեց 1832 թւին:

Վերջապէս հողատէր տարրին աննախնական առաւելութիւններ էր տալիս հովանաւորողական մաքսը, որով ներմուծվող ապրանքները և նիւթերը ենթարկվում էին բարձր մաքսի, որ դժուարացնում էր օտար երկիրների մրցումը Անգլիայի շուկայում տեղական արդիւնաբերութեան հետ: Մաքսից ազատ չէր և հացահատիկների ներմուծումը, իսկ յայտնի է, որ Անգլիայի երկրագործութիւնը անկարող է կերակրել իր հացով ազգաբնակչութեանը: Կար ժամանակ, երբ հովանաւորական մաքսը օգտակար էր Անգլիայի նոր զարգացող արդիւնաբերութեան համար, պաշտպանելով նրան օտար մրցութիւնից: Այժմ ոտքի կանգնած արդիւնաբերութիւնը փնտռում էր ինքը օտար շուկաներ: Բայց այստեղ նա դժուար էր մրցում, քանի որ, շնորհիւ հացի մաքսի, բանւորի օրավարձը շատ բարձր էր, ուրեմն և թանգացնում էր ապրանքի արժողութիւնը:

Երկրագործութիւնը ի հարկէ կարիք չունէր հովանաւորող մաքսի. դրան սահմանել էին հզօր լորդերը իրանց արդիւնքը շատացնելու համար և արդարև մաքսից բոլորը տուժում էին՝ բացի նրանցից: Բանւորը շահ չունէր բարձր օրավարձից, հասկանալի պատճառով: Գուցէ ունէր գիւղացին, որ կարողանում էր թանգ գնով ծախել հացը: Բայց գիւղացին հողատէր չէր. բարձր գները միայն բարձրացնում էին հողի կապալը, հարստացնելով նրանց աշխատանքով լորդ-հողատիրոջը: Իսկ անգործութեան և անբերրիութեան միջոցներին հացի մաքսից շատ տուժում էր աշխատաւոր դասը. երբեմնապէս երկրի ազգաբնակութեան մի երրորդ մասը ապրում էր պետական նպաստով:

Ահա այս անարդար մաքսի դէմ էր, որ կանգնել էր բուրժուազիան—վիգ ազատամիտները և լայն ժողովրդական խաւերը: Պայքարը մղում էին վիգերը—վաճառականական-արդիւնաբերողական քաղաքային տարրը: Հասկանալի է, որ վիգերը պաշտպան

*) Տես «Մշակ» № 279.

էին ընտրողական օրէնքի լայնացման, որից միայն նրանք շահ ունէին, քանի որ դրանով Թուլանում էր հողատէրերի ազդեցութիւնը ներքին՝ համայնքների պալատում։ Կողմնակից չէին կարող լինել վիգերը և որևէ եկեղեցու գերիշխանութեան, քանի որ նրանց շարքերում կային զանազան կրօնի անհատներ։ Բանւորը և աշխատաւոր դասը առ հասարակ այդ ժամանակ չունէր իր սեփական կուսակցութիւնը. Նրա ընտրողական իրաւունք ունեցող սակաւաթիւ անհատները ձայն էին տալիս տօրիներին կամ վիգերին, նայած թէ սրանցից ո՛ր կուսակցութիւնն էր ընտրողութիւնների միջոցին աւելի բարիք խոստանում։ Հացի մաքսի վերացումը 40-ական թւականներին օրվայ խնդիրը էր, երբ Գլադստոնը մտաւ Ռ. Պիլի կաբինետը որպէս առևտրի մինիստր։ Այս պաշտօնը,—ասում է կենսագրողներից մին,—նրա համար նոյնն էր, ինչ Սաւղոսի համար Դամասկոս գնալը։ «Վերացական առարկաների մասին,—ասում է Դունկլը,—Գլադստոնի կրակոտ երևակայութիւնը կարող էր ընթանալ սխալ ճանապարհով, բայց դժուար էր նրան մոլորեցնել, երբ քննվում էր հացի կամ ապակու մաքսից ազատելու օգուտը կամ վնասը»։ Գլադստոնը իսկոյն համոզվեց, որ պահպանողականների ծրագրի առանձնական մասը հակառակ էր ժողովրդի շահերին։ Գլադստոնը եռանդուն քննում էր մաքսային կանոնները, բայց ստիպված եղաւ 1845 թւի սկզբում թողնել իր պաշտօնը, երբ ընկեր-մինիստրները խոշոր օժանդակութիւն նշանակեցին կաթօլիկ իրլանդացիների ուսումնարաններին, մի բան, որ հակառակ էր Գլադստոնի պահպանողական-կրօնական սկզբունքներին։ Պաշտօնից ազատվելով Գլադստոնը հրատարակում է մի առանձնական հեղինակութիւն, որի իմաստն էր. «Այսուհետև իսկական պետական իմաստութիւնը կայանում է ո՛չ թէ մի որևէ դասի հովանաւորելուն մէջ, այլ ազատագրել պէտք է արդիւնաբերութիւնը և բանւոր դասը զանազան խոչընդոտ կապանքներից»։

Դուք տեսնում էք, որ այս ծրագիրը բուն ազատամիտների պաշտպանածն էր։

Անսպասելի հանգամանքները շուտով ստիպեցին Գլադստոնին կրկին մտնել Ռ. Պիլի մինիստրութեան մէջ. 1846-ին «պիլիտները» անցկացրին հացի մաքսի ջնջման օրէնքը, բայց շուտով կաբինետը տեղի տուեց ազատամիտներին։

Ռօբերտ Պիլի և Գլադստոնի կողմնակից պահպանողականները, որոնք, սակայն, տնտեսական հարցերում ազատամիտներին էին յարում, այնուհետև մի փոքրիկ խումբ կազմեցին («պիլիտներ»), որոնք մեկուսացած դիրք էին բռնել։

Այդ շրջանում էր, որ Գլադստոնը առիթ ունեցաւ պարզել իր բարձր սկզբունքները միջազգային քաղաքականութեան մասին։ Առիթը հետևեալն էր. մի ինչ-որ անգլիահպատակ հրէայ թալանի էր ենթարկվել աթէնական ամբոխի կողմից։ Թալանվածի դրամական պահանջը—մի բաւական խոշոր գումար—չէր համաձայնվում վճարել աթէնական կառավարութիւնը։ Անգլիական արտաքին գործոց մինիստրը, Պալմերստոնը, պահանջում էր խստիւ պատժել Յունաստանը, չը քաշվելով անգամ պատերազմ յայտարարել նրան։ «Վերջին անգլիահպատակ անհատը,—ասել էր մինիստրը պալատում,—պիտի համոզված լինի, որ Անգլիան իր բոլոր հզօրութեամբ կը պաշտպանէ իրան աշխարհի որ ծայրում էլ լինի։ Մի խօսքով անգլիացին պիտի խրախտ ամենուրեք ասէ. «Ես Հռոմի քաղաքացի եմ»։ Գլադստոնը բարձրանում է տեղից և ասում իր ճառերից մէկը, որ չէ կորցրել իր նշանակութիւնը մինչև օրս։ Նա քննեց, թէ ինչ էր նշանակում մինիստրի յիշատակած «Հռոմի քաղաքացին», և ապացուցեց, որ դա յաղթողների արտօնված մի կաստա, դասակարգ էր, որ զէնքի ուժով հպատակութեան մէջ էր պահում բոլոր հարևաններին։ Հռոմի քաղաքացու համար կային հաստատված առանձին օրէնքներ, սկզբունքներ, իրաւունքներ, որոնցով չէր օգտվում միացած հպատակ ժողովուրդը։ Ակնյայտ է, որ Պալմերստոնը այդպէս է հասկանում Անգլիայի յարաբերութիւնը դէպի ուրիշ ազգեր։ Այլ կերպ է հասկանում Գլադստոնը Անգլիայի կոչումը. «Նախ և առաջ՝ որ ազգերի մէջ պահպանվի յարգանք դէպի միջազգային օրէնքը, որ օրէնքը գործադրվի համահաւասար թէ ուժեղ և թէ թոյլ հարևանների վերաբերեալ, ապա մեր կոչումն է ամրապնդել ժողովուրդների մէջ եղբայրութեան և ազատութեան սկզբունքները»*)։ Անտարբերութիւն չէր Գլադստոնի քաղաքականը թէկուզ օտար երկիրներում կատարվող անցքերի մասին, որի փայլուն ապացոյց նա տուեց պաշտպանելով Իտալիայի ժողովրդին բարբարոս Ֆերդինանդ կայսեր կառավարութեան դէմ։ Ժողովրդական դատի այդ հզօր պաշտպանութիւնը Գլադստոնին աւելի դարձրեց իտալացիների համար, բայց և ունեցաւ իր ազդեցութիւնը պաշտպանողի աշխարհահայացքի վրա։ Գլադստոնի պահպանողական սկզբունքները փլվելու վրա էին 1853 թւին, երբ նա համաձայնվեց մտնել ազատամիտ մինիստրութեան անդամ, հաշվելով սակայն պահպանողականների շարքում։

(Կը շարունակվի)

*) Տես А. Каменскій, «Гладстонъ», стр. 40

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Ցխինվալ, 15 դեկտեմբերի

Կիրակի, ամսիս 13-ին, տեղիս ս. Աստուածածին եկեղեցում, ներկայութեամբ խուռն երկսեռ հասարակութեան, ուսուցչախմբի և դպրոցի աշակերտ-աշակերտուհիների, պատարագից վերջ, հոգեհանգիստ կատարվեց ի յիշատակ հանգուցեալ Զաքար Դաւթեան Պալեանցի, որը կտակել է դպրոցին մի խանութ, արժողութեամբ 1500 ր.։ Շրջանիս գործակալ Ս. ա. ք. Ծախանեանցը մի դամբանական խօսեց, ուր ի միջի այլոց շեշտեց և այն, թէ հանգուցեալի այրին մտադիր է իր կենդանութեան օրօք դպրոցին նուիրել ամբողջ ունեցած կարողութիւնը։

Կատարեալ գարուն է մեզ մօտ, եղանակները պարզ են ու տաք։ Ծառը նորից սկսել է ծլել և ամբողջ դաշտերն ու մարգագետինները ծածկվել են կանաչ սաւանով, իսկ ծիրանիներն ու շլորենիները սկսել են ծաղկել։ Եթէ այսպէս շարունակվի, բոլոր ծառերը կը ծաղկեն։ Այսպիսով, կարծես, բնութիւնն էլ հաշտվել է խեղճ գիւղացոց գառն վիճակը։ Ծեղձերը այս տարվայ անբերրութիւնից ոչ իրանք ունէին ձմեռվայ ուտեստի պաշար և ոչ էլ անասունները։ Սոյնանման եղանակները մի քիչ նպաստաւոր են նրանց համար։ Տաւարը, որ դեռ գոմ չեն տարել, դուրսը տերևներով ու խոտով է եօլա գնում։

Յովհ. Դաւթեանց

—

Ախալցխա, 13 դեկտեմբերի

Բնութիւնը, կարծես, տրամադիր չէ այս տարի ձմեռ պարգևելու. եղանակները յիշեցնում են մեզ նոր գարուն. սարուցները հալվում են, մի անգամ եկած ձիւնն էլ արդէն գոլորշիացել է։ Ծերերի ասելով, երկար տարիների ընթացքում չէր պատահել սոյնանման ձմեռ։ Երկիւղ են կըրում տարափոխիկ հիւանդութիւնների երևալուն գալուց։

Ա. Աս.

—

Ցարսկիէ-Կոլոդցի, 14 դեկտ.

Կ. Հ. Բ. Ը. Ցարսկիէ-Կոլոդցիի ճիւղը առաջիկայ 1910 թ. համար կազմեց իր նախահաշիւը։ Մուտք սպասվում է. անդամակցական վճարներից՝ 75 ր., ներկայացումներից և երեկոյթներից՝ 45 ր., ընդամէնը 120 ր.։ Ծախս. ուսումնարանին՝ 75 ր., գր.-ընթերցարանին՝ 20 ր., թատրոնին՝ 14 ր., դիւանական՝ 5 ր., 5% ֆոնդի համար 6 ր.։ Ընդամէնը 120 ր.։

N. N.

ԳԵՂԵՑԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

—

Մոսկվայի տեխնիքական գիտութիւններ տարածող ընկերութեան կից կազմվել է «Կրթիչ ճանապարհորդութիւնների յանձնաժողով» անունով մի հիմնարկութիւն, որի համակրելի գործունէութեան մասին աւելորդ չենք համարում տալ մի երկու տեղեկութիւններ, որոնք գուցէ պէտք կան և մեր ընթերցողներից մի քանիսին։

Կրթիչ ճանապարհորդութիւնների յանձնաժողովը անցեալ տարի առաջին անգամ կազմակերպել էր մի շարք խմբական ճանապարհորդութիւններ՝ գլխաւորապէս ժողովրդական ուսուցիչների համար, որոնց հնարաւորութիւն էր տրվում ղեկավարների հսկողութեան տակ 3—4 շաբաթվայ ընթացքում պտոյտ կատարել արտասահմանի մի որևէ մասում, ծախսելով դրա վրա շատ համեստ գումար, որով յամենայն դէպս չէ կարելի մենակ ճանապարհորդելով տեսնել կէսից կէսը։ Ճանապարհորդութիւնները տևում էին 25 օրից մինչ 46 օր և, նայած տևողութեան և հեռաւորութեան, արժենում 75 ր. մինչև 180 ր. Հասկանալի է, որ այդպիսի էժանագրած ճանապարհորդութիւններ կարելի էր գլուխ բերել շնորհիւ նախ այն հանգամանքի, որ երկաթուղիները և նաւերը զիջողութիւններ են անում կազմակերպողներին և երկրորդ, որ տեղը համակրող մարդիկ ամեն կերպ դիւրացնում են էքսկուրսանտների գործը։

Առաջին տարվայ փորձը, թէև շատ թերութիւններով, քաջալերեց ընկերութեանը շարունակել և այս տարի և իր ծրագրի մէջ մտցնել և Ռուսաստանի զանազան ծայրերի այցելութիւնը։ Այդպիսի էքսկուրսիաներ, օրինակ, աչքի առաջ են առնված հիւսիսը, տևողութեամբ 18 օր, 38 ր., Վոլգայի վրայով՝ 23 օր՝ 37 ր., Կովկաս, 32 օր՝ 63 ր., Ղրիմ՝ 34 օր՝ 60 ր. և այլն։ Այդ գնի մէջ է և ճանապարհածախսը, և ուտելիքը, և ղեկավարողների վարձը։ Աւելորդ է ասել, որ ճանապարհորդութիւնը հաշված Մոսկվայից։

Մօտ օրերս ընկերութիւնը հրատարակելու է անցեալ տարի արտասահմանում կատարած ճանապարհորդութիւնների հաշիւը «Ռուս ուսուցիչները արտասահմանում» գրքի մէջ, որին կցված է լինելու և նոր ճանապարհորդութեանց մարշրուտը։ Այդ գիրքը (75 կ.) ստանալու համար պէտք է դիմել՝ Москва, Б. Кисловка 8, իսկ Ռուսաստանի մէջ ճանապարհորդելու համար՝ Москва, Арбатъ, уголъ Староконюшен. и Гагарин., д. Коровина, Коммиссія образователь. экскурсіи—յանձնաժողովի հասցէով։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ*)

(Հեռագրով)

—

Սազօնովը գտնում է, որ Ռօդիչևը չը կատարեց իր խոստումները լուսաբանելու հարցը գործնական տեսակէտից, ժխտութեամբ և երկարաբանօրէն պարզելով բոլոր թիրող տնկարգութիւնները։ Սազօնովը կարծում է, որ Կարպօվը սպանվեց պրօվօկատորի ձեռքով, սակայն անպայման յեղափոխական պրօվօկատորի ձեռքով, որ պատրաստել էր իրան ամեն կերպ արտասահման փախչելու։ Ոչ մի անօրինաչափութիւն կառավարութեան կողմից չը կայ. ընդհակառակն, տօրինի վարվեցին հարցապնդողները, որոնց թւում կան իրաւաբաններ։ Վերջում հռետորը ասում է, որ իսկական պրօվօկատորը Ռօդիչևն է (ծափ. աջից)։

Չխէիձէն սօցիալ-դեմօկրատների կողմից յայտնում է, որ, ներկայացնելով հարցապնդումը, ֆրակցիան կարծում էր, թէ պատասխան նա կառավարութիւնից չի ստանայ և բացի տաասպելներից նա ուրիշ ոչինչ չի լսի։ Ֆրակցիան չը սխալվեց։ Չխէիձէն, այնուհետև, պաշտօնական հաղորդագրութիւնը անուանում է ստոր։ Հաղորդագրութեան մէջ ասված է, երբ գնդապետ Կարպօվը սպանվեց գաղանաբար այն բնակարանում, որ վարձել էր անյայտ մարդը, որ դեռ սկզբից իր ծառայութիւններն էր առաջարկել իբրև պահնորդական գործակալ, սակայն այդ անյայտ անձը, հռետորի կարծիքով, վաղուց լաւ յայտնի էր պահնորդական բաժանմունքին. այդ անձը մաքսիմալիստ էր, յանձնվել էր դատարանի ձեռքը, աքսորվել էր և ազատվել ադմինիստրատիւ կարգադրութեամբ։ Հիմնվելով Բաքւի խօսքերի վրա, հռետորը պնդում է, որ պրօվօկատորներին ճանաչում են բոլոր գաղտնի գործակալները, նոյնիսկ դատախազական մարմինը. իսկ կառավարական հաղորդագրութեան մէջ ստորկանութեան յայտնի այդ տեսակ յայտնի պրօվօկատորը անուանվում է անյայտ ոմն, որը հէնց նոր էր ծառայութիւններ խոստացել (ծափ. ձախից)։ Համեմատելով Կարպօվի գործը Դէգաևի գործի հետ, հռետորը եզրակացնում է, որ ամեն տեսակ փաստեր կան ենթադրելու, թէ Կարպօվը ամենամօտիկ մասնակցութիւն էր ցոյց տալիս տերրօրիստական ակտի պատրաստութեան, որի կատարումից յետոյ Վօսկրէսենսկին կարող կը լինէր գնալ յեղափոխականների մօտ։ Կարծելով թէ ներկայ գործում կամ մտադրվում էր տերրօրիստական ակտ Կարպօվի անձնական մասնակցութեամբ, կամ թէ չէ՝ պայթուցիկ նիւթերի լաբօրատօրիա հաստատել, հռետորը խնդրում է ընդունել հարցապնդումը, ասելով երկրին, որ մինչև օրս պահնորդական բաժանմունքը ինքը չէր մասնակցում ռումբեր պատրաստելու գործում, թողնելով այդ անել ուրիշ ձեռքերի, իսկ այժմ պետերն անգամ մասնակցում են։ (Ծափ. ձախից)։

Գուչկօվը մնում է իր նախկին համոզմունքի մէջ, թէ կարիք չը կար ծաղկեցնել այդ հարցապնդումը, որ այժմ նրան նուիրած երեք նիստերից յետոյ չէ կարելի չընդունել, որ հարցապնդողները ոչ մի փաստ չը բերին հարցապնդումի կանոնաւորութիւնը հիմնաւորելու համար։ «Մեր առաջ անցաւ մասամբ արժանահաւատ, մասամբ ոչ-արժանահաւատ պրօվօկացիա։ Մենք յօժարակամ հաւատում ենք զեկուցանողի այն խօսքերին, թէ յեղափոխական կուսակցութիւնների ներկայացուցիչները գնում են պահնորդական բաժանմունքը իրանց առաջարկութիւններն անելու, որովհետև յեղափոխական բանակի մօրալ քայքայումը շատ առաջ է գնացել, յեղափոխութեան իտալական, հերոսական շրջանը, որ մենք գիտենք լսելով, վաղուց արդէն դարձել է պատմութեան սեփականութիւն և այլափոխվեց աւազակութեան ու խուլիգանութեան շրջանի, քաղաքական էկսպրօպրիացիայի զարգացման շրջանի։ Կովկասում, օրինակ, գիտեն, որ եթէ Թիֆլիսի ամենալաւ ճաշարաններում չափազանց չնաշխարհիկ քէֆեր են, նշանակում է՝ կատարվել է խոշոր քաղաքական էկսպրօպրիացիա (շարժում դահլիճում, ծափեր աջից)։ Կատաղի կերպով յարձակվելով յեղափոխականների վրա, Գուչկօվը վերջում ասում է, որ կենտրոնը մերժում է հարցապնդումը (ծափ. կենտրոնում և աջից)։

Ձեկուցանող Բօբրինսկի 2-րդի խօսելուց յետոյ նախագահը քուէարկութեան է դնում հարցը։

151 ձայնով ընդդէմ 88-ի հարցապնդումը մերժվում է։

Այնուհետև գնփակ նիստում ընդունվում է 1910 թ. յատկացնել 10,748,531 ր. 1911 թ. 986,057 ր. և 1912 թ. 851,057 ր. զօրքի վերակազմութեան և նորանոր կատարելագործված ընդունելութիւններ մտցնելու համար։ (Հ. Գ.)

*) Տես «Մշակ» № 280.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Թոքախտի դէմ մաքառող Կովկասեան Ընկերութիւնը որոշել է միջնորդութիւն յարուցել Կովկասի Փոխարքայի առաջ, որ ընկերութեանը յանձնվի այն 3,000 րուբլին, որ 80-ական թւականներից պահվում է Ախալցխայի պետական գանձատանը Աբաստումանում բացվելիք թոքախտաւորների հիւանդանոցի համար այն պայմանով, որպէսզի ընկերութիւնը Աբաստումանի իր ապագայ սանատօրիայում հաստատէ ձրիաբար երկու մահճակալ ամբողջ տարվայ սէզօնին եկւոր աղքատ հիւանդների համար։

✦ Նահանգական քաղ. գործերի առեանը իր նիստում որոշեց հաստատել՝ 1) Նահանգապետի առաջարկութիւնը Ն. Էլիավային ձայնաւորների թւից հանելու մասին, 2) դումայի կազմած պարտադիր որոշումները առևտրա - արդիւնաբերական հաստատութիւնների ծառայողների նօրմալ հանգըստեան մասին և 3) քաղաքի պայմանագրի նոր պայմանները Սօլօլակի տունէլի աշխատանքատէրերի հետ՝ պարտաւորութեամբ, որ եթէ որոշված ժամանակին գործը վերջացած չը լինի, ամբողջ ձեռնարկութիւնն անցնում է ձրիաբար քաղաքին։

✦ Դեկտ. 17-ին Բագւում վախճանվել է վերջին ռուս-թիւրքական պատերազմի հերոս գեներալ Լազարեւի երրորդ որդի Պետրոս Յովհաննիսեան Լազարեանը։ Հանգուցեալը միայն հինգ օր առաջ է եկած եղել Բագու Դերբենտի մօտերից։ Նա յոյս ունէր բժշկվել Բագւում, բայց բժիշկները անկարող եղան բուժել նրա հիւանդութիւնը և նա մեռաւ 48 տարեկան հասակում։

✦ Նահանգական առեանը հաստատել է հետևեալ հինգ ընկերութիւնների և խմբակների կանոնադրութիւնները. 1) Պարտականութիւն կատարողներին օգնող Թիֆլիսի ընկերութեան, 2) «Սօիւզ-կոպէյկայի», որ նպատակ ունի խնամել փողոցի երեխաներին (անդամակցական վճարն է 1 կոպէկ), 3) հայկական հրատարակչական ընկերութեան, 4) հրէական երաժշ. խմբակի և 5) հրէական թատերասէրների խմբի։

✦ Այսօր, երեկոյեան ժամը 7-ին, Թիֆլիսի հասարակական գրադարանի շինութեան մէջ, տեղի կունենայ Մոսկվայի հնագիտական ընկերութեան կովկասեան բաժանմունքի նիստը. Զանաշվիլին կը կարդայ զեկուցում «Կ. Պօլիսը պարսիկների և ռուսների ձեռքով 628 թ., սարացիների ձեռքով 668 և 716 թ. թ. պաշարելը համաձայն վրաց աղբիւրների»։

✦ Այս օրերս Թիֆլիս են գալու Իւրիևի համալսարանի ուսանողները Ն. Վ. Սմօլօղինի ղեկավարութեամբ։ Նրանց գալու նպատակը գիտական-կրթական է։

✦ Դեկտ. 18-ին ոստիկանական պաշտօնեաները և զինւոր-պահակները 9-րդ քաղաքամասում շուրջկալի ժամանակ ձերբակալեցին 11 անգործ և անանցաթուղթ մարդկանց, իսկ 12-րդ քաղաքամասում՝ 12 հոգու։

✦ Վաղը Զուբալովեան ժողովրդական տանը Ե. Ֆէօդորօվ կը կարդայ դասախօսութիւն «Յղնածութեան ֆիզիօլօգիան» թեմայով։

✦ Այսօր վրաց թատրօնում կը խաղացվի պակասեցված գներով Մեսխիի «Բագրատ IV» պիէսը։

✦ Երկուշաբթի օրվանից Թիֆլիսում լոյս են տեսնելու երկուշաբթի օրերով երկու նոր լրագիրներ—«Отклики» Մեստօվի խմբագրութեամբ և «Еженѣдельное Обозрѣніе» Նեստրօէվի խմբագրութեամբ։

✦ Ոստիկանութեան տեղեկութիւնից երևում է, որ նոյեմբեր ամսվայ ընթացքում Թիֆլիսում տեղի են ունեցել 137 պատահարներ։ Ձերբակալվել են 155 յանցագործներ։ Աւելի շատ յանցագործութիւններ պատահել են 2, 3, 7, 8 և 9-րդ քաղաքամասերում։

✦ Երէկ, դեկտեմբերի 18-ին, քաղաքի զանազան մասերում երևան հանվեցին գաղտնի կերպով անասուն մորթելու դէպքեր, որոնց վերաբերութեամբ կազմվեցին արձանագրութիւններ։

✦ Առաջիկայ երկուշաբթի, ամսի 21-ին, Արտիստական ընկերութեան թատրօնում հայ դերասանական ընկերակցութիւնը «Լոյս» ընկերութեան օգտին տալիս է մի ներկայացում։ Պիէսն այս անգամ ընտրըված է կլասիք գրականութիւնից. խաղում են Ալեքսանդր Դիւմայի յայտնի «Քին» դրաման։ Թիֆլիսի հայ հասարակութեան առիթ է ներկայանում այդ օրը յաճախելով թատրօն թէ օգնել այդ համակրելի ընկերութեանը և թէ ստանալ գեղարուեստական բաւականութիւն։

✦ Ծօկերան Բագւում վերջացաւ։ Մի հիւանդն էլ առողջանալու վրա է։

✦ Դեկտեմբերի 15-ին Բագւի բորսայում տաք-տաք խօսում էին մանր նաւթարդիւնաբերող Ծ. Լէվինի անյայտանալու մասին, որ մի շաբաթ առաջ իր բնատանիքով մեկնեց Պետրօվսկ իբր թէ ծնողներին տեսնելու և այն օրից չէ վերադարձել։ Մեկնելուց առաջ Լէվինը մի քանի գործ բռնեց նաւթի մասին և վերցրեց մուրհակներ, որոնց զեղչեց։ Ի միջի այլոց, այդ տեսակ պայմաններ նա կապեց Միրզօյէվի, Լվօվի, «Արամազդ» ընկերութեան և ուրիշների հետ։ Նրան տրված մուրհակները արդէն անցել են բողոքի։ Ընդհանուր գումարը, որ ընկնում է իբրև պարտք Լէվինի վրա, մօտաւորապէս 250 հազար րուբլի է։ («Кс.»)

✦ Ինչպէս հաղորդում է «Тифл. Листокъ» օրաթերթը, Նոր-Բայազետից ոչ հեռու, թուրքական մի փոքրիկ գիւղում տեղացի գեղջկուհիներից մինը այս օրերս ծնել է 4 աղջիկ, իսկ միւս օրը դարձեալ մէկին։ Բոլոր ծնվածներն էլ կենդանի են և առողջ։

✦ «Մշակի» երէկվայ համարում տեղական թերթերից քաղելով հաղորդել էինք, որ վերջերս Թիֆլիսում կազմակերպվել է նաւթարդիւնաբերողների անդրկովկասեան ընկերութիւն։ Ինչպէս ստոյգը տեղեկացանք, այդ ընկերութիւնը ոչ թէ վերջերս է կազմակերպվել, այլ 1900 թ., և իր գործունէութիւնը շարունակում է մինչև օրս։

✦ «Մշակի» № 28«-ում տպված «Ընտրողական սկզբունքի շուրջը» վերնագրով յօդուածի մէջ մի քանի սխալներ են սպրդել։ 2-րդ երեսի 3-րդ սիւնակի 18-րդ տողի սկզբին իմաց բառը պիտի լինի fմաց. նոյն սիւնակի 27-րդ տողի վրա տպված անճարժ բառը պիտի լինի անվարժ. Նոյն սիւնակի 45-րդ տողի վրա տպված առուակ բառը պիտի լինի առու. Նոյն երեսի 4-րդ սիւնակի 18-րդ տողի սկզբի մեr բառը պիտի լինի մի։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

—

Ժողովրդական տան թատրօնում ժողովրդի սրահն մօտիկ մի պիէս ևս տրվեց այս ամսի 17-ին։ Ծաղում էին Մաքսիմ Գորկիի «Յատակում» պիէսը։

Իր այս գործով Գորկին չէ շօշափում սօցիալական պրօբլէմներ, ինչպէս օրինակ «Արևի զաւակներ» (Дѣти солнца), «Թշնամիներ» (Враги) և այլ պիէսներում։ Նա թելադրված հումանիտար զգացմունքներից պահանջում է միայն, որ մարդը յարգվի մարդկանցից որպէս մարդ, թէկուզ նա լինի տիղմի մէջ ընկղմված բօսեակը։ Աւելի առաջ գնալով, նա ասում է, որ եթէ ընկածը հաւատում է, որ գեղեցիկ կերպով ասված սուտը թեթևացնում, ամոքում է մարդուն իր անկման ժամանակ, թողէք, որ նա ապրի այդ գեղեցիկ ստից առաջացած խլլւզիայով։

Ըստ Մաքսիմ Գորկիի, ինքը մարդը չէ պատճառը, որ ընկնում է կեանքի տիղմի մէջ, այլ միջավայրի սօցիալական պայմանները. հետևապէս, որքան էլ ձախորդ հանգամանքները մարդուն դարձնեն արբեցող, գող, անբարոյական և այլն, դարձեալ նրանց մէջ մնում են և կը մնայ «նախկին մարդկանց» լաւագոյն զգացմունքներից մի մասնիկ, և եթէ այդ այդպէս է՝ պէտք է, ուրեմն, յարգել մարդուն իր անկման օրում անգամ։

Դուք տեսել էք, ի հարկէ, այս պիէսի մէջ «նախկին մարդկանց»՝ յանձինս Սատինի, բարօնի, դերասանի, Նաստեայի և այլն։ Նրանք թէև այժմ կեանքի յատակի տիղմումն են ընկղմված, բայց դարձեալ ամեն մէկը նրանցից յուզվելու, ոգևորվելու և վերածնվելու ձգտումներ է ցոյց տալիս, երբ երևում է նրանց մէջ սուրբ մարդը՝ ծամբորդ Լուկան. Լուկան է որ գալիս, յուզում, խառնում է յատակի տիղմը, յիշեցնում նրա բնակիչներին իրանց նախկին կեանքի անցած գնացածը, ոգևորում, ապրեցնում նրանց գեղեցիկ ստի իլլուզիայով և յատակից վեր քաշում, բարձրացնում. հեռացաւ Լուկան, և դուք տեսնում էք, որ տիղմը նորից կուտակվեց յատակում, և «Նախկին մարդիկ» դարձեալ ընկղմվեցին յատակի տիղմի մէջ։ Այսպէս՝ եթէ կեանքի արատները մարդուն հասցնեն բօսեակային վիճակի անգամ, պիտի յարգել նրա մէջ մարդուն. ահա այս է պահանջում Գորկին Սատինի բերանով։

Կարողացա՞ն դերակատարները «Նախկին մարդկանց» բերանով արտայայտել այս պահանջը. կասենք, որ. այո՛, նրանք բոլորն էլ, որպէս ուրոյն տիպեր, պահպանեցին անսամբլը և արժանացան ծափահարութիւնների հասարակութեան կողմից, որը եկել լցրել էր թատրօնի սրահը։

Տուէք այս ոգով շատ պիէսներ, և հասարակութիւնը միշտ կը գայ կը լցնի թատրօնը։ Այս կողմից գովելի է ռեժիսեօր Սեւումեանի ընտրութիւնը։ Յուսանք, որ նա ապագայում ևս կը ղեկավարվի նոյն ուղղութեամբ։

Յ. Յակոբեան

—

Ցարսկիէ-Կոլօդցի, 14 դեկտ.

Ամսիս 13-ին հայոց դպրոցի դահլիճում տեղիս սիրողները յօգուտ դպրոցի ներկայացրին՝ «Գիշերվայ սաբրը խէր է», «Խէչօյի թուղը» և վրացերէն «Կապիշօնի» վօդեվիլները։ Ներկայացումն անցաւ աջող։ Սիրողները վճռել են պարբերական ներկայացումներ կազմակերպել հայերէն և վրացերէն լեզուներով ամենամատչելի գներով։

N. N.

—

Ախալցխա, 13 դեկտ.

Քաղաքիս Դրամատիկ Սիրողների Ընկերութիւնը դերասան Յովհաննիսեան ամուսինների մասնակցութեամբ տուեց երկրորդ ներկայացում, տեղական ակումբնոցի դահլիճում. խաղացին «Ջոնի փոխարէն գոհ» և «Կախարդված պրինց»։ Երկու ներկայացումներն էլ մի որոշ դասակարգի համար էին, որը միայն իրաւունք ունէր մուտք գործել կլուբում իբրև անդամ իր ընտանիքով, իսկ հասարակ մահկանացուն անմասն էր մնում այդ հոգեկան բաւականութիւնից։

Եթէ Դրամատիկ Սիրողների Ընկերութեան նպատակն է զարգացնել հասարակութեան էսթէտիկական ճաշակը կամ բարոյական կրթութիւն տալ նրան, պէտք

ի նկատի ունենայ հասարակութեան մասսան, որին անմատչելի է մուտք գործել ընտրվածների սրբավայրը, այլ, ժողովրդականացնելու համար, կրկնվելու էր մատչելի գնով, Կարապետեան դպրոցի դահլիճում, որի բեմն անհամեմատ ընդարձակ է կլուբի բեմից և հասարակութիւնը մեծ սիրով յաճախում է ժողովրդական ներկայացումներին և այլ հանդէսներին։ Կարևոր է նոյնպէս և տիէսի ընտրութիւնը։

Ա. Աս.

ՄԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՕԴԱՉՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հոկտ. 21-ին Մոսկվայի բազմարուեստեան Թանգարանի աճագին լսարանում պրոֆեսոր Ն. Բ. Դրլօնէն կարդաց մի ժողովրդական դասախօսութիւն օդաչափութեան նորագոյն առաջադիմութիւնների մասին։ Յարգելի պրոֆեսորը կենդանի և մատչելի լեզուով նկարագրեց օդաչափութեան առաջադիմութիւնները՝ սկսած նախնական հասարակ օդապարիկներից մինչև ներկայ դիրիժաբլները և աէրօպլանները։ Դասախօսութեանը ուղեկցում էր ցոյցը զանազան նկարների և լուսանկարների. կար նաև փոքրիկ օրինակը (модель) Րայտի աէրօպլանի։

Առանձնապէս հետաքրքրութիւն էր ներկայացնում դասախօսութեան երկրորդ մասը, որը նուիրված էր օդաչափութեան (авіаціи)։ Դասախօսը մանրամասնօրէն կանգ առաւ Լիլիէնտալի սայթաքելու ձևով թռչելու փորձերի վրա, որոնք ճանապարհ բացին ներկայ՝ սաւառնելու գործիքների համար։ Նախքան աէրօպլանները՝ երևան եկան պլանէրները, որոնք զանազանվում են նրանցից՝ շարժող մեքենայի (моторъ) բացակայութեամբ։ Պլանէրները ծառայում են բարձրից թեք գծով վայր թռչելու համար. դրանց վրա վարժվելով օդաչուները ձեռք են բերում անհրաժեշտ փորձառութիւն օդի մէջ ոլորշ կողմը թեքվելու, այլ և ուսումնասիրում են օդի դիմադրութիւնը իրանց գործիքին։ Րայտ եղբայրները դեռ մինչև պլանէրների վրա շարժող մեքենայ դնելը և այդպիսով նրան աէրօպլան դարձնելը՝ երկար ժամանակ վարժվում էին պլանէրների վրա՝ հասարակ թռիչքներ կատարելով. այդտեղից է պարզվում այն սքանչելի հմտութիւնը *), որով նրանք այժմ այնպէս երկար սաւառնում են օդում իրանց աէրօպլանների վրա։ Ֆրանսիական օդաչուութեան հայրը, կապիտան Ֆերբերը, նոյնպէս իր թռչելու փորձերը սկսել է պլանէրների վրա։ Դասախօսը աւելացրեց, որ պլանէրների վրա թռչելու փորձեր այժմ կատարվում են իր ձեռներէցութեամբ Կիևվի պոլիտեխնիկումի ուսանողական որոշ շրջանում։ Պլանէրները ձեռք են բերվում շատ էժան գնով (առաջին պլանէրը, որը ուսանողութեան շրջանը շինեց, $2^{1}/_{2}$ պուդ ծանրութեամբ, նստեց իրանց վրա 80 րուբլի, իսկ երկրորդ պլանէրը, որի ծանրութիւնը ընդամենը մի պուդ էր, նստեց մինչև անգամ միայն 17 րուբլի)։ Նրանց վրա թռչել սովորելու ձևը բարդ չէ, միայն պահանջվում է որոշ՝ այսպէս ասած՝ կամաց-կամացականութիւն։ Ուսանողներից մեկը փորձեց էր շատ բարձրից թռչել, այն էլ սաստիկ քամու ժամանակ. պլանէրը շուռ է եկել, ուսանողը կոտրել էր իր ոտը. բանն՝ այժմ նա գրեթէ բոլորովին առողջացել է։ Ոչ շատ առաջ՝ դասախօսի որդին, որը նոյնպէս ուսանող է, թռչել է թոկ կապած պլանէրի վրա. պլանէրը սկսեց բարձրանալ (օդային օձի պէս) և երբ հասաւ հինգ սաժէնաչափ բարձրութեան, ուսանողը վախեցաւ և վայր ցատկեց երկրի վրա. բարեբաղդաբար անվնաս պրծաւ։

Շարժող մեքենան դնելուց յետոյ պլանէրը դառնում է արդէն աէրօպլան, որը ղեկավարի կամքով կարող է շարժվել զանազան ուղղութեամբ, այլ և բարձրանալ։ Դասախօսը քննութեան առաւ մի քանի տեսակի աէրօպլաններ և գերադասութիւնը տուեց ֆրանսիականին՝ Րայտ եղբայրների առաջ՝ նրանց գերազանց հաւասարակշռութիւն ունենալու համար, այլ և ռէլսերի պահանջ չունենալու համար։ Շնորհիւ անիւների՝ ֆրանսիական աէրօպլանները կարող են ինքնաքանչիւր տափարակ տեղ վազել հեծանիւների պէս և, հարկաւոր արագութիւն ձեռք բերելուց յետոյ, գողտրիկ կերպով սլանալ դէպի բարձրը։ Դասախօսի կարծիքով, աէրօպլանները մեծ և փայլուն ապագայ ունեն. նոյնիսկ այժմ նրանք կարողանում են ինքնաքանչիւր ժամում 100 վերստ թռչել. անկասկած այդ արագութիւնը մօտ ապագայում կերկպատկվի, մինչև անգամ կեռապատկվի։

«Նոր յաղթութիւնը տարածութեան անհագին յեղաշրջում կարող է առաջացնել մարդկութեան կենցաղի մէջ»—ասաց ի վերջոյ դասախօսը։ («Рус. Вѣд.»)

Թարգմ. Եփ. Յովհաննիսեան

*) Վիլբուր Րայտի անցեալ տարում Ֆրանսիայում թռչելը. տես «Нов. Время» № 11697. Ծան. թարգմ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Նոր-Եկատերինօվկա, 8 դեկտ.

Ուրախ ենք, որ մենք ևս մաս ունեցանք Ադանայի թշուառների օգնութեան մէջ։ Մեր ուսուցիչ Մ. Խ., կարդալով Գր. Զալխուշեանի կոչը «Մշակում», բացատրեց թէ ինչպէս 10,000 որբ մանուկներ այսօր կախ կանեն մահվան հետ՝ ցանկանալով պահպանել իրանց ծաղիկ կեանքը։ Մենք, 7 հոգի, զգալով նրանց խղճալի դրութիւնը, շտապեցինք մեր կոպէկներով օգնութեան հասնել այդ անմխիթար մեր քոյրերին ու եղբայրներին և հաւաքելով 4 ր. 40 կ. մեր ուսուցչի 1 ր. հետ ուղարկում ենք խմբագրութեանդ, խնդրելով հասցնել ուր հարկն է, իսկ այս մեր նամակը հրատարակել «Մշակում»։

Վերոյիշեալ փողից ծախսել ենք 15 կ. պօստի ծախս և աւելացրել ենք վրան 50 կ., որ տուել է մեզ նոյն նպատակով մի պառաւ կին։

Ուրեմն ընդամենը 5 ր. 75 կ.։

Եկատերին-աւանի երկս. դպ. աշակերտներ

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

17 դեկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Նահանգական դատարանը առանց երդուեալների, քննելով «Новое Время»-ի խմբագիր Սուվորինի և աշխատակից Մենշիկովի գործը, որոնք մեղադրվում էին զինուորա-նահանգական դատարանի վճիռը քննելու մէջ, Մենշիկովին արդարացրեց, իսկ Սուվորինին ենթարկեց 50 րուբլի տուգանքի։

Սինօդը թոյլատրեց պարապմունքները վերսկսել Տոմսկի սեմինարիայում։

ՐԻԳԱ։ Ցերեկում Րիգայի խուզարկու բաժանմունքի կառավարիչը ձերբակալել է անգլիահպատակ Լանգֆորտին և ոմն Եվտունովիչի, որոնք մի շաբաթ սրանից առաջ կեղծ վկայագրերով Րիգայի առևտրական և արտաքին առևտուրի ռուսական բանկերից ստացել էին ութսուն հազար րուբլի։

ՏՕՄՍԿ։ Երևան հանվեցին կեղծ փողերի երկու արհեստանոց։ Ձերբակալվեցին 12 մարդ։

ՕԴԵՍՍԱ։ Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց շնորհակալութիւն յայտնել միացեալ միապետական կազմակերպութիւնների անդամներին՝ արտայայտած զգացմունքների համար։

Կոմս Միխայիլ Տօլստոյը քաղաքին նուիրեց մի հողաբաժին 40,000 րուբլի արժողութեամբ։

ՊԱՐԻԶ։ Վախճանվեց տեղումս գտնվող անգլիական արտաքին գործերի նախկին պետական սուրին քարտուղար լորդ Պէրսին։

ՊԱՐԻԶ։ Պատգամաւորների պալատը ընդունեց մաքսային տարիֆը գլխովին բարենորոգելու օրինագիծը։

ԵՕԿՕՀԱՄԱ։ Առևտրական պալատները մինիստր-նախագահի հարցմունքին պատասխանեցին, որ առևտուրն ընկել է պատերազմից յետոյ՝ բարձր զինուորական տուրքերի պատճառով։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Ո Ւ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ձմեռային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ պօստատար գնացքը 11 ժ. 40 ր. գիշեր., Գանձակ է հասնում 6 ժ. առաւօտ., Եւլախ՝ 8 ժ. 9 ր. առաւօտ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 12 ր. կէսօր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 45 ր. ցերեկ., Բագու՝ 6 ժ. 9 ր. երեկ.։ Մարդատար գնացք № 6՝ 8 ժ. 11 ր. երեկ., Գանձակ է հասնում 2 ժ. 32 ր. գիշեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 41 ր. գիշեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 9 ժ. 12 ր. ցերեկ., Բագու՝ 2 ժ. 10 ր. ցերեկ.։ Խառն գնացք չորրորդ կարգի վագոններով, միայն ըստ հարկի կարևորութեան, 7 ժ. 3 ր. առ., Բագու է հասնում 11 ժ. 43 ր. կէսօրվայ։ Արագացված գնացք № 12՝ 10 ժ. 11 ր. երեկ., Գանձակ է հասնում 4 ժ. 13 ր. գիշեր., Եւլախ՝ 6 ժ. 8 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ՝ 10 ժ. 32 ր. ցեր., Բալաջարի՝ 1 ժ. 45 ր. կէսօր., Բագու՝ 2 ժ. 20 ր. ցերեկ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պօստատար 1 ժ. 37 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպոլ է հասնում 12 ժ. 21 ր. ցեր., Էջմիածին կայարան՝ 5 ժ. 30 ր. եր., Նախիջևան՝ 11 ժ. 30 ր. գիշ., Ջուլֆա՝ 1 ժ. 4 ր. գիշ.։ Մարդատար ապրանք.՝ 4 ժ. 20 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպոլ է հասնում 3 ժ. 16 ր. գիշ., Էջմիածին՝ 8 ժ. 46 ր. առ., Ուլուխանլու՝ 9 ժ. 16 ր., Երևան՝ 10 ժ. 14 ր. առ., որից դէնը այլ ևս չէ գնում։ Խառն գնացք չորրորդ կարգի վագոններով ըստ հարկի կարևորութեան՝ 5 ժ. 8 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպոլ՝ 6 ժ. 56 ր. առ., որից դէնը այլ ևս չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ մարդատար № 7՝ 8 ժ. 10 ր. երեկ., Բաթում է հասնում 9 ժ. 42 ր. առ.։ Պօստային՝ 9 ժ. 42 ր. երեկ., Բաթում է հասնում 11 ժ. 48 ր. առ.։ Մարդատար № 5՝ 1 ժ. գիշ., Բաթում է հասնում 2 ժ. 8 ր. ց.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ պօստատար գնացքը 8 ժ. 42 ր. առաւ., մարդատար № 5՝ 12 ժ. 11 ր. գիշ., Արագացված № 11՝ 10 ժ. 47 ր. առ.։ Վերջին գնացքը չէ գնում Բաքում։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ մարդատար № 6՝ 7 ժ. 21 ր. երեկ., պօստային՝ 10 ժ. 40 ր. երեկ., մարդատար № 8՝ 12 ժ. 17 ր. կէսօրին։ Վերջին գնացքը Բագու չէ գնում։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստատար 6 ժամ 19 ր. առ., մարդատար-ապրանքատար՝ 6 ժ. 44 ր. երեկոյեան։

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ խառն գնացք 4-րդ կարգի վագոններով՝ 4 ժ. 48 ր. գիշերվայ։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^{1}/_{2}$—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու. վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ,

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

Օ. Վ. ԳԵՑԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—$1^{1}/_{2}$ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—$1^{1}/_{2}$—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Յ. Մ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ—ատամնաբոյժ—$8^{1}/_{2}$—$11^{1}/_{2}$ ժ., պլօմբներ և արհեստական ատամներ։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Օ. Վ. ԳԵՑԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—6—$6^{1}/_{2}$ ժ մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ

Ներքին և ջղային հիւանդութիւններ։

Ընդունելութիւնը

ամեն օր (առաւօտեան 9—12 ժ. / երեկոյեան 5—7 ժ.

Միքայէլեան փողոց, № 27.

(ա. օ.) 1087. 100—48

Բ Ժ Ի Շ Կ

Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

Սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւններ։

Ընդունելութիւնը

ամեն օր (առաւօտեան ժ. $12^{1}/_{2}$—2. / երեկոյեան ժ. 5—7.

Կիրակի օրերը միայն առ. ժ. 11—$12^{1}/_{2}$.

Հասցէն՝ Սօլօլակ, Բէհբութեան փ., № 33.

(ա. օ.) 1044. 100—54

Բ Ժ Ի Շ Կ

Բ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ

Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ

Ընդունելութիւնը՝

Ամեն օր) առաւօտեան 9—$10^{1}/_{2}$ ժ. /) երեկոյեան 5—6 ժ.

Սօլօլակ, Ռտիշչեվսկայա փողոց, № 17.

(Ե. շ.) 1256. 8—8

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԳԵԱՆ

Աչքի հիւանդութիւններ

Ընդունելութիւնը ամեն օր

Առաւօտեան ժամը 10—1

Երեկոյեան ժամը 5—7

Վելիամինօվսկայա փող № 8

(օ. մ.) 783. 100—61

Բ Ժ Ի Շ Կ

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

Ներքին եւ երեխայոց հիւանդութիւններ առանձնապէս ՍՏԱՄՈՔՍԻ և ԱՂԻՔՆԵՐԻ հիւանդութիւններ։

Ընդունելութիւն ամեն օր { 12—1 ժ. առաւ. / 5—6 ժ. երեկ.

Միքայէլեան փող., № 36, տ. Ճաւճաւաձէի։

(օ. մ.) 1216. 100—49

ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ

ՖԷԼԴՇԷՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ

Յ. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ

Բժիշկների որոշմամբ կատարում է կաշուի տակ սրսկումներ, լուացումներ (спринцов.), վէրքի փաթաթումն, դեղերի քսումն (втираніе) եայլն։ Էլեկտրականութիւն ըէվմատիզմի, պարալիչի, սեռական անկարողութեան և թուլութեան դէմ։ Մասսաժ էլեքտրական գործիքով և ձեռքով. մանաւոր և ընդհանուր մասսաժ։ Բժշկական մարմնամարզութիւն, ծաղկահատութիւն։ Օտարերկրեայ հիւանդներին ցոյց է տալիս մասնագէտ հմուտ բժիշկների։ Տալիս է այլ և այլ բժշկական-առողջապահական խորհուրդներ։ Կարելի է և գրաւոր, ներփակելով վարձատրութիւն ըստ կարողութեան։ Ընդունելութիւնը 3—4 ժամը։ Семеновская ул., № 9, Վօրօնցովի կամուրջին մօտ։

(օ. մ.) 857. 0—39

Բ Ժ Ի Շ Կ

Խ. Բ. ՄԵԼԻՔ-ԷՅՆԱԹԵԱՆ

Մասնագէտ սիֆիլիս, վեներական, միզասեռական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Հիւանդների ընդունելութիւնը՝ առաւօտ. ժամը 9-ից մինչև 10-ը, երեկոյեան ժամը 5-ից մինչև 7-ը։

Կաճնիեվսկայա փ., № 6, «Վէտցէլ» հիւրանոցի մօտ։ (Ե. Հ. շ.) 955. 100—36

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԲԱՌԱՐԱՆ

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻՑ ՀԱՅԵՐԷՆ

Գուիտօն Լուսինեանի

Հայ ազգին պատուաբեր մի հսկայական գործ, 30 տարվայ անդուլ աշխատանքի պտուղ, բաղկացած 2000 մեծադիր երեսներից, 3 սիւնակների վրա, 1000-ից աւելի պատկերով զարդարված, որը կարող է փոխարինել հանրագիտական ընտիր բառարանի։ Պարունակում է իր մէջ բուսական, կենդանաբանական, բժշկական, քիմիական, երկրաբանական և գիտութեան վերաբերեալ բոլոր ճիւղերի տերմինների և հասարակ բառերի բացատրութիւններ, վերածված հարազատ հայերէնի, մանաւանդ ֆրանսերէն ոճերի և ընտիր դարձուածքների վերաբերեալ։

Այս հսկայական աշխատութեան առաջին տպագրութիւնը կարճ ժամանակի մէջ սպառված լինելով, արդէն հրատարակիչը ձեռնարկել է երկրորդ տպագրութեան Կ. Պօլսում և մօտ ժամանակի ընթացքում լոյս է տեսել գրքի մի-երրորդ մասը և առանձին պրակներով ուղարկվում է բաժանորդներին, իսկ մնացեալները հետզհետէ տպագրվում և 3 ամսից բոլորովին կաւարտվեն։ Բառարանի ամբողջ տպագրութիւնը արտասահմանում կազապարված լինելով, այլևս կարիք չը կայ շարելու կամ սրբագրելու. քանի որ այդ մեծ աշխատանքի նեղութիւնը վերացած է, մնում է միմիայն տպագրութիւնը, որ կատարվում է խիստ արագութեամբ։

Բացված է բաժանորդագրութիւնը Թիֆլիսում հետևեալ հասցէներով.

Թիֆլիս, Յարութիւն Քրիստափորեանին, Մադատովսկայա փ., տ. Մարտիրոսեանի, № 7, նաև «Կենտրոնական» գրավաճառանոցում։

Բաժանորդ գրվել ցանկացողը պէտք է շտապէ, ապա թէ ոչ տպագրութիւնը վերջանալու մօտ, գինը պէտի բարձրանայ։ Բաժանորդագինն է Թիֆլիսի համար 8 ր. 80 կ., իսկ Թիֆլիսից դուրս, ճանապարհածախսով, 10 րուբլի։

(շ.) 1329. 5—2

Շաբաթ, դեկտեմբերի 19-ին

Կովկ. Հայոց Բարեգործ. Ընկ. դահլիճում

ՀԱՄԵՐԳ

Բարեհաճ մասնակցութեամբ Տ. Ն. Իշխ. Ջօրջաձէի (սօպրանօ), Մ. Վասիլիևլի (ջութակ), Կ. Վալենսկիի (դրամ. տենոր), Ա. Րչեուլօվի (լիրիք տենոր), մասնակցութեամբ Արաքսեանի (կոմիկ կուպլէտիստ) և Գ. Տէր-Աստուածովի (բարիտոն)։

Սկիզբը երեկ. ժամը $8^{1}/_{2}$-ին։

ՎԵՐՋՈՒՄ ՍԱԶԱՆԴԱՐՆԵՐ ԵՒ ՊԱՐԵՐ

Տոմսակների գինը. կանանց համար 50 կ., տղամարդկանց—1 ր., աշակերտների—50 կ.։

(ու. շ.) 1358. 2—2

Լ ո յ ս   տ ե ս ա ւ

ՔԱՂՈՒԱԾՔ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐ. ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՕՐԻՆԱԳՐՔԻՑ

XI հատորի II մասից

ԳԻՐՔ ԵՐԿՐՈՐԴ

Արհեստական արդիւնագործ. մասին։

Գինը 60 կոպէկ։

Հասցէն՝ Тифлисъ, Ремесленная Управа.

(օ. մ.) 1349. 3—2

ՀՕՆՕՐՐԷԻ (ՏՐԻՊՊԵՐ) ԴԷՄ

ՆՈՐ-ՄԻՋՈՑ

„SALO—ՊԻՋԻԼԻՆ“

Ներգործում է արագ և արմատականապէս, և բժիշկների վկայութեամբ համարվում է իբրև հաստատուն միջոց։ Գործադրելու ձեռնարկը կցված է արկղիկին։ Իսկականը մեծադեայ արկղներում, հատը՝ 1 ր. 41 ր. 80 կ.։

Միաժամանակ յաւ է ներգործում թէ սուր եւ թէ յարատեւ բնոյթ ունեցող դեպքերում եւ կարճ ժամանակի ընթացքում վերացնում է ամենայամառ բորբոքը։

ՊԱՀԵՍՏԸ՝ Петербургъ, Разъѣзжая ул., № 7, аптека Б. Конгейма.

Ուղարկվում է վերադիր վճարով։ Ճանապարհածախսը պօստային սակագնով։

Գտնվում է Կովկ. Ընկ. դեղային պահեստներում, և դեղատներում։

(շ.) (Н. 124817) 540. 0—14

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒՆ ՁԵՐ ԲԱԽՏԸ ՓՈՐՁԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԴՐԷՔ 2 ՌՈՒԲԼԻ և դուք իրաւունք կը ստանաք մասնակցելու $^{1}/_{50}$ բաժնին յունվարի 2-ին 1910 թ. խաղացվելիք ՊԵՏԱԿԱՆ ԽԱՂԱՐԿՈՒԹԵԱՆ I ՓՈԽԱՌ. ՏՈՄՍԻ, որ խաղացվելու է Պետերբուրգի Պետական Բանկում։ Ծախսելով մի այդքան չնչին գումար՝ դուք կարող էք շահել 4000 ր. մի դրամագլուխ. հետևաբար՝ ձեզ հարկաւոր է օգտվել այդ առիթից և շուտով գրվել իբրև մասնակցող։ Ստանալով ձեր գրած գումարը՝ իսկոյն և եթ ձեզ կուղարկվի օրինաւոր վկայագիր, որի մէջ նշանակված կը լինեն տոմսի համարը և սէրիան։ Տարած գումարների աղիւսակը կը տպվի թէ այս և թէ ուրիշ լրագիրներում։ Պատուէրները հասցէագրէք՝ Въ Контору Ш. Френзель, Варшава, Панская, 26. Հեռագիրների համար՝ Варшава, Френзель. Խաղարկութեան $^{1}/_{25}$ բաժնին մասնակցելու համար վճարը 4 ր., $^{1}/_{20}$-ին—5 ր., $^{1}/_{10}$-ին—10 ր.։

(4, 13, 15, 17, 19) (В. 76993) 1298. 5—5

ՌՈՒՍ-ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ՌԵԶԻՆԻ ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱՅԻ

Ը Ն Կ Ե Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

ТРЕУГОЛЬНИКЪ

Ֆ Ի Ր Մ Ա Յ Ո Վ

Ս.-Պ Ե Տ Ե Ր Բ Ո Ւ Ր Գ Ո Ւ Մ

ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ.
ՌԵԶԻՆԻ ԵՐԿԱՐ ՓՈԿԵՐ.
ՌԵԶԻՆԻ ԵՒ ԿԱՆԵՓԻ ԹԵԽՆՈՅՆԵՐ.
ԱՍԲԵՍՏԻ ԳՈՐԾՈՒԱԾՔՆԵՐ.
ԱՍԲԵՍՏԻ ՍՏՈՒԱՐԱԹՈՒՂԹ.
ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ.
ԾԱԾԿՈՑՆԵՐ ԵՒ ՎԵՐԱՐԿՈՒՆԵՐ.
ՌԵԶԻՆԱՊԱՏ ԿՏՈՐՆԵՐ.
ՀԵԾԱՆԻՒՆԵՐԻ ՇԻՆԵՐ ԵՒ ՊԻՏՈՅՔՆԵՐ.
ՌԵԶԻՆԻ ԽԱՂԱԼԻՔՆԵՐ.
ԽԱՂԱԳՆԴԱԿՆԵՐ.
ՌԵԶԻՆԻ ՄԻԱԳՈՅՆ ԿՏՈՐՆԵՐ.
ԿՐԿՆԱԿՕՇԻԿՆԵՐ.
ՌԵԶԻՆԻ ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ.
ՆՈՅՆԸ ԵՂՋԻՒՐԱՅԻՆ ՌԵԶԻՆԻՑ.

Խնդրում ենք ուշադրութիւն դարձնել այս կէճաօյի վրա.

1860. Т.Р.А.Р.М. С.ПЕТЕРБУРГЪ.

Տեղեկութիւնների և պատուէրների համար խնդրում ենք դիմել

Въ Тифлисское Отдѣленіе Т-ва „ТРЕУГОЛЬНИКЪ“

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐ. Տ. ՎԱՐԿԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ.

Պրէյս-կուրանտները ըստ առաջին պահանջման ուղարկվում են ձրի։

(շ.) 896. 0—8

Электропечатня Ав. Мугдусіанова съ С-ми. Большая Ванкская № 3.